

«СІЗДІҢ ПАРТИЯҢЫЗ
НАҚТЫ ЖҰМЫС
ЖАСАП ЖҰР»

2-бет

СТАТЬЯ НАЗАРБАЕВА –
ПОЗИТИВНЫЙ
ВЗГЛЯД НА ИСТОРИЮ
КАЗАХСТАНА

4-бет

БИЛІКТЕН
БИІК ТҰЛҒА

7-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№46 (812), 26 қараша, 2018

ШӘМШІ: АҢЫЗ бен АҚИҚАТ

Құдайдан жасырмағанды
адамнан бүркемелеп қайтеміз.
Қалдаяқов өмірінің ең
сәулелі жылдары ішкілікпен
өткені жайлы жоғарыда да
баяндағанбыз...

8-9
бет

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ БИЛІКТЕН ҚОЛДАУ КҮТЕДІ

Кеңес елі компартиясының орталық комитеті өзінің құпия-астыртын әрекетімен қазақ тілін жоюды мақсат еткені жасырын емес. Жүздеген мектептер «коммунизм тілі» саналған орыс тілінде білім беруге ауысып, қазақ тілі «қосымша сабақ» ретінде тек ұлты қазақ балаларға оқытылғаны есімізде. Келімсектер мен өз арамыздан шыққан шолақ белсенділер «коммунизм құрамыз!» деп ұрандатып, қоғамдық орындарда өзге ұлт өкілдерінің көзінше қазақша сөйлесуді – «әдепсіздік» санады. Осы – «жазылмаған ережені» қатаң сақтау үшін олар Мәскеуге, орталық комитетке арқа сүйеді.

4
бет

САПАСЫЗ ТАҒАМ ӨНІМДЕРІНЕ ТОСҚАУЫЛ КЕРЕК

Алматы қалалық Қоғамдық денсаулықты қорғау департаменті жақында азық-түлік қауіпсіздігі бойынша кезекті мониторинг жұмыстарын жүргізді. Рейд жұмыстары басталысымен-ақ қаладағы саудасы қызу жүріп жатқан екі дүкеннен алынған тауық етінен Salmonella таяқшаларының бірден екі түрі табылғанын хабарлады ҚазАқпарат. Аса қауіпті деп есептелетін бұл бактерияның қоғамдық тағамдану және сауда орындарынан анықталуы бұл бірінші рет болып отырған жоқ...

3
бет

ДӘСТҮР НЕ ДЕЙДІ, БЕРДАЛЫ НЕ ДЕЙДІ?

Қарашаның 2-күні Бердалы Оспан 365.инфо.кз сайтында жарияланған қазақтың «ұрын бару» салты жайлы мақаласын фейсбукке салды. Оқып көріп, таң қалдық. Сөзіміз жалаң болмас үшін үзіндіні ұзаққа етіп беруге мәжбүрміз, бірақ, орысша айтсақ «оно стоит того»...

5
бет

КАЗАХСТАН ПРОИГРАЛ?

ЕНТ ВМЕСТО СОВЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Министерство образования и науки РК, почти по Фрейду, выдало себя с головой опровержением сообщения в социальных сетях и мессенджерах, где говорится, что «Великобритания завершила переход на советскую систему школьного образования», так как якобы образовательная программа СССР намного лучше западных аналогов и англичане это признали, перейдя на нее...

10
бет

ТӨЛ ТАРИХЫН БАҒАЛАЙ БІЛЕТІН ХАЛЫҚТЫҢ БОЛАШАҒЫ ЗОР

ҚР президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы жарияланды. Елбасының бұл мақаласын осыдан бір жарым жыл бұрын жарық көрген «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық еңбектің заңды жалғасы деп бағалауға болады.

Мақалада қазақ халқының ғасырлар бойғы тарихы, өмір сүру салт-дәстүрі, сол кездерге тән және бүгінгі күнге жеткен озық үлгідегі әдебиеті мен мәдениеті, өнер тарихы қамтылған. Озық үлгілердің бәрі сырттан кемегені,

керісінше, көпшілігі осы кең байтақ өлкеде пайда болып, содан кейін Батыс пен Шығысқа, Күнгей мен Теріскейге таралғаны айтылады. Оған кейінгі жылдары табылған тарихи жәдігерлер біздің бабаларымыздың өз заманындағы ең озық, ең үздік технологиялық жаңалықтарға тікелей қатысы бар екенін айғақтайды. «Біздің жеріміз материалдық мәдениеттің көптеген дүниелерінің пайда болған орны, ба-

стау бұлағы десек, асыра айтқандық емес. Қазіргі қоғам өмірінің ажырамас бөлшегіне айналған көптеген бұйымдар кезінде біздің өлкемізде ойлап табылған. Ұлы даланы мекен еткен ежелгі адамдар талай техникалық жаңалықтар ойлап тауып, бұрын-соңды қолданылмаған жаңа құралдар жасаған. Бұларды адамзат баласы жер жүзінің әр түкпірінде әлі күнге дейін пайдаланып келеді. Көне жылнамалар бүгінгі қазақтардың арғы бабалары ұланғайыр Еуразия құрлығындағы саяси және экономикалық тарихтың беталысын талай рет түбегейлі өзгергені туралы сыр шертеді» — делінген мақалада. Ұлы даланың ұлы есімдері көп-

шіліктің санасында тарихи үдерістер, негізінен, тұлғаландыру сипатына ие болатыны белгілі. «Ұлы дала Әл-Фараби мен Яссауи, Күлтегін мен Бейбарыс, Әз-Тәуке мен Абылай, Кенесары мен Абай және басқа да көптеген ұлы тұлғалар шоғырын дүниеге әкелді. Сондықтан, біз біріншіден, атақты тарихи тұлғаларымыз бен олардың жетістіктерінің құрметіне ашық аспан астында ескерткіш-мүсіндер қойылатын «Ұлы даланың ұлы есімдері» атты оқу-ағарту энциклопедиялық саябағын ашуымыз керек. Екіншіден, мақсатты мемлекеттік тапсырыс ұйымдастыру арқылы қазіргі әдебиеттегі, музыка мен театр саласындағы және бейнелеу өнеріндегі ұлы ойшылдар, ақындар және ел билеген тұлғалар бейнесінің маңызды галереясын жасауды қолға алу қажет» деген құнды ұсыныстар да бар.

«Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасының жаңа компоненттері ата-бабаларымыздың көп ғасырлық мұрасының цифрлық өркениет жағдайында түсінікті әрі сұранысқа ие болуына қамтамасыз ете отырып, оны жаңғыртуға мүмкіндік береді. Төл тарихын білетін, бағалайтын және мақтан ететін халықтың болашағы зор болады деп сенемін. Өткенін мақтан тұтып, бүгінін нақты бағалай білу және болашаққа оң көзқарас таныту — еліміздің табысты болуының кепілі дегеніміз осы» — деп қорытындылаған өз мақаласын

«СІЗДІҢ ПАРТИЯҢЫЗ НАҚТЫ ЖҰМЫС ЖАСАП ЖҮР»

ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Ақ жол» ҚДП төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашевті қабылдады. Бұл туралы «Қазақ үні» ақпарат агенттігі хабарлайды.

Кездесу барысында Мемлекет басшысына «Ақ жол» демократиялық партиясы мен оның Парламент Мәжілісіндегі фракциясының жұмысы жөнінде мәлімет берілді.

Қазақстан Президенті «Ақ жол» демократиялық партиясының мемлекеттік саясатты жүзеге асырып, оның негізгі ба-сымықтарын халыққа түсіндіру ісіндегі рөлін ерекше атап өтті.

— Сіз еліміздегі тәжірибелі Парламент депутаттарының бірі

ретінде ұзақ жылдардан бері «Ақ жол» партиясына басшылық етіп келесіз. Партияларыңыз нақты жұмыстар атқаруда. Мемлекеттің жүргізіп жатқан саясатына қолдау білдіріп, халық бірлігін нығайту жолында зор үлес қосып келесіздер, — деді Елбасы.

А.Перуашев партия фракциясының биылғы Жолдаудың негізгі бағыттарын орындау, соның ішінде «Бизнестің жол картасы-2020», «Индустриялық-инновациялық даму» бағдарламаларын одан әрі жүзеге асыруға және отандық бизнесті қолдау мақсатымен қабылданатын шараларға қатысты ұсыныстар енгізу жөніндегі жұмыстарын атап өтті.

qazaquni.kz

ЗАҢ БҰЗҒАН СУДЬЯЛАР ҚАТАҢ ЖАЗАЛАНАДЫ

Елбасы қазақстандық судьялардың бойында болуы тиіс қасиеттерді атады, деп хабарлады ҚазАқпарат Ақорданың баспасөз қызметіне сілтеме жасап. Қазіргі таңда судьяларды іріктеу тәртібі қатаң түскенін, осылайша, судья лауазымына 100 үміткердің бесеуі ғана сыннан сүрінбей өткенін мысалға келтірді.

«Ант берген судьяларға айтарым, ант дегеніміз - жай ғана сөз емес. Өз іс-әрекеттеріңізде антты басшылыққа алуларыңыз керек. Судьялардың жалақысы мен оларды қамтамасыз ету мәселесі салық төлеушілер қаражаты есебінен шешіледі. Сондықтан, судьялар тиімді жұмыс істеуге тиіс. Заң бұзған судьяға ең қатал жаза қолданылуы керек», — деді Мемлекет басшысы. Қазақстан Президенті кадрлық

мәселелердің бәрін Жоғары Соттан Жоғары Сот Кеңесіне беруді ұйғарды. Судьялардың мансаптық ілгерілеуі қоғам тарапынан бағаланатын кәсіби біліктілігі мен адалдығына ғана байланысты болуға тиіс. Елбасы сот кадрларын сапалы тұрғыда жаңартуға бағытталған заң жобасын әзірлеп, Парламенттің қарауына енгізуді тапсырды. Қазақстан Президенті сот ісін жүргізуде және электрондық сервистер жұмысында жаңа форматтар енгізуді, сондай-ақ сот ғимараттарында фронт-кеңселер құруды тапсырды. Белгіленген міндеттердің жүзеге асырылуына бақылау жасауды қамтамасыз ету Президент Әкімшілігіне жүктелді. Бұл орайда, сот істерінің сапалы әрі уақтылы қаралуына, сондай-ақ азаматтардың талабын қанағаттандыруға баса мән берілуі керек.

БІЛІМДІ ТЕСТІЛЕУГЕ ТОЛЫҚТЫРУЛАР ЕНГІЗІЛДІ

Келесі жылы ұлттық бірінғай тестілеу төрт рет өтпек. Білім министрлігі түлектер міндетті түрде университетке түсу үшін осындай жеңілдік жасамақ. Бірақ бұл тек ақылы бөлімде оқитындарға қатысты.

2019 жылдан бастап ақылы негізде түсу үшін мектеп бітірушілерде төрт рет ҰБТ тапсыру мүмкіндігі пайда болады. Яғни, қаңтар, наурыз, маусым және тамыз айында. Төрт рет тапсыра алады. Бұл тек ақылы. Ал грантқа конкурсқа түсем десе, тек қана маусым айында дәстүрлі ҰБТ-ның сертификатымен ғана грантқа түсе алады. Қаңтарда, яғни, мектепті бітірмей тұрып тапсырған тестін

сертификатымен жоғары оқу орындарына құжат тапсыруға болады. Сондай-ақ, түлек маусымда өтетін емтиханға да қатысып, мемлекеттік грантқа таласа алады. Ал ҰБТ-ға өтініш биыл желтоқсанның 1-і мен 15 аралығында қабылданады. Алғашқы тест келесі жылы қаңтардың 15 мен 20 аралығында өтеді. Түлекті төрт тесте де ата-анасы алып жүру керек. Бұл жолы ұстаздар оған араласпайды. Және әр сынақ ақылы, үміткер 2 мыңнан астам теңге төлейді. Емтиханды үш тілде тапсыруға болады. Жалпы, ҰБТ-ның форматы, сұрақтардың саны өзгермейді. Сол күйде қалады дейді министрлік өкілдері.

САТУШЫСЫ ЖОҚ ДҮКЕН АШЫЛДЫ

Шымкентте алғаш рет «Адалдық дүкені» ашылды. Қалалық Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл департаментінің бұл бастамасын М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті қолдап, дүкенді өз оқу орнынан ашты.

Бұл дүкеннің жұмысы өз-өзіне қызмет көрсету жүйесіне негізделген. Мұнда оқытушылар мен студенттер өздеріне қажетті заттарды алып, алынған тауардың ақшасын кассалық жәшікке қалдырады. Департамент мамандарының сөзінше, мұндай дүкендерді енгізу жастардың жағымды моральдық қасиеттерін дамытып, соның ішінде ішкі парасаттылық пен адалдыққа тәрбиелеуге бағытталған. Ашылу салтанатына қатысқан ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл департаментінің

басшылығы Шымкент қаласында бірінші болып қолдау білдірген университетке алғыс айтты. «Жобаның басты мақсаты - қоғамда сенім атмосферасын біртіндеп құру және студент жастарға өзін жақсы, адал адам ретінде анықтауға мүмкіндік беру» — деп атап өтті департаменттің сыбайлас жемқорлық профилактикасы басқармасының басшысы Ерғали Жұмабаев. Айта кету керек, алдағы уақытта «Адалдық дүкендерін» қаланың барлық жоғарғы оқу орындары мен колледжерінде ашу жоспарланып отыр.

БАРЫМТАШЫЛАР БҰҒАУЛАНДЫ

Жамбыл облысында 47 жылқыны айдап кеткен барымташылар ұсталды.

«Рысқұлов ауданы криминалдық полиция бөлімінің жедел уәкілдері жедел іздестіру іс-шараларын жүргізу кезінде Батыс Еуропа - Батыс Қытай тасжолында он жылқы тиеген көлікті тоқтатқан. Тексеру кезінде жылқылардың құжаттары болмай шықты. Жылқылар Жанатұрмыс

ауылдық округі Жынырау жайылымынан ұрланғаны анықталды. Қазіргі нарықтағы бағаға сәйкес, ұрланған малдардың жалпы құны 2 960 000 теңгені құрайды», — деп түсіндірді құқық қорғау ведомствосының баспасөз қызметі. Осы факті бойынша сотқа дейінгі тергеу жұмыстары басталды. Тәркіленген жылқылар заңтай дерек ретінде танылып, иелеріне қайтарылды.

АНАЛАР АЛТЫН АЛҚАДАН НЕГЕ БАС ТАРТТЫ?

Алматы облысында алтын алқадан бас тартқан аналарға қатысты дау шыққаны жайында КТК телеарнасы хабарлады. Марапаттын орнына, баспана даулаған әйелдерді әкіммен кездесуге шақырып алған қоғамдық ұйым басшылары күтпеген жерден олардың өздерін жерден алып жерге салды.

15 жылдан бері үй кезегі жылжымай, көзі жасқа толған көпбалалы аналар алтын алқадан бас тартып, әкімге қайтарған кездесудің соңы қып-қызыл жанжалға ұласты. Шенділер бастаған қоғамдық ұйым басшылары әйелдердің адалдығына күмән келтіріп, некесіз бала тапқандарын бетке басты. Көптің көзінше көпбалалы аналардың намысына тиіскендерге Талдықорған әкімі кой деуге жарамады. Керісінше, алтын алқа иегерлеріне арналған мемлекеттік бағдарлама жоқ деп шорт кесті. «Бұндай құрметтің керегі жоқ. Сайтында 130 боп тұрмын. Ал ЦОН-ға барсам 258-ші боп тұрсың дейді. Кейін өз қолдарымен түзеп берді»-дейді көп балалы ана Айнагүл Тоқпанбетова. Кезекті қаламмен түзгендер бәрін тексеріске жаба салды. Ал қазақтың санын көбейтіп, ұрпақ жалғасына үлес қосқан аналар құр қол қайтты.

Алматы қалалық Қоғамдық денсаулықты қорғау департаменті жақында азық-түлік қауіпсіздігі бойынша кезекті мониторинг жұмыстарын жүргізді. Рейд жұмыстары басталысымен-ақ қаладағы саудасы қызу жүріп жатқан екі дүкеннен алынған тауық етінен Salmonella таяқшаларының бірден екі түрі табылғаны хабарлады ҚазАқпарат. Аса қауіпті деп есептелетін бұл бактерияның қоғамдық тағамдану және сауда орындарынан анықталуы бұл бірінші рет болып отырған жоқ. Іш сүзегі сияқты қатерлі ауруға алып келетіндіктен тұрғындарымыздың өміріне қауіп төндіретіні айтпаса да белгілі. Бірақ біздің елімізде онымен күрес әлі де нақты нәтиже беретін түрі жоқ...

желерді сақтамағаны белгілі болды. Алматыда бір жылға жетпес уақытта 164 субъектіге қатысты әкімшілік іс қозғалса, 34 іс сот орындарында қаралыпты. Жалпы алғанда 13,6 млн теңге көлемінде айыппұл салынып, айналымнан жалпы құны 2 млн теңге болатын 5 мың 277 келі тауар алынып тасталып, сауда орындарынан алынған 2469 сынамадың 35,6 % техникалық регламенттерге сай болмай шыққан. Қуанарлық көрсеткіш емес, керісінше жантүршігерлік жағдай. Бұл қала тұрғындарының өміріне қатер төніп тұр деген сөз. Ашығын айтсақ террорлық әрекеттерден әрмен оқиға. Бір жарылыстан бес адам қаза болса, мына жағдайда мыңдаған адамдардың өмірі қыл үстінде тұр деуге негіз бар.

Тұтынушылар құқығын қорғау комитеті анықтаған сапасыз өнімдердің қатарында отандық

нарығына жөнелткен шошқа, сиыр етінен, піспе және қақталған шұжықтарынан, Қырғызстанның сарымайларынан ішек таяқшалары табылғаны білеміз. Жылдам дайындалатын ресейлік кеспе мен емдік шайдың құрамынан адам ағзасына зиянды улы заттар табылған. «Биг-бон» тағамынан ішек таяқшалары анықталса, емдік шайдың құрамындағы мышьяқтың үлесі қалыпты мөлшерден екі есе көп болып шықты.

ҚР Денсаулық сақтау министрлігі қоғамдық денсаулықты сақтау комитетінің төрағасы Жандарбек Бекшиннің айтуынша, отандық құс өнімдерін екі бірдей министрлік тексереді. Тауарды өндіру процесін Ауыл шаруашылығы министрлігі бақыласа, Денсаулық сақтау министрлігі дайын өнімді тексеріп отырады. «Бұдан бөлек, біздің территориялық органдарымыз

екенін айтады. «Ет Қазақстанға жердің түбінен келеді. Бірақ бағасы арзан. Неге десеніз, олар көбінесе стратегиялық қордағы 10-20 жылға мұздатып, консерванттар қосып сақтайтын еттер. Сол себепті де олардың сапасы өте нашар» - дейді белгілі маман. Демек, уақыты өтіп кеткен, сапасыз, ешкімге керегі жоқ өнімді бізге жібереді, осыған жол берген жауапты тұлғалар, мемлекеттік органдар өз халқының денсаулығына бастары ауырмайды деген сөз. Осы жерде біздің ет өніміне деген шетелдіктер тарапынан сұраныс өсіп отырғанын айтуымыз керек. Өйткені біздің ет өнімдері экологиялық жағынан таза. Ал, біз болсақ өзгелердің сапасыз, 20-30 жыл «сүрленген» өнімдерін арзанға алғанымызға мәзбіз. Бұл үнемнің соны немен аяқталады? Уланған адамдарымыздың денсаулығын

айтпағанда, Астана қаласының қак ортасындағы балалардың №3 мектеп-гимназиясы асханасынан улануына байланысты қылмыстық іс қозғалғанын білеміз. Өткен жылдардың бірінде бұл жөнінен рекордтық көрсеткіш болғаны белгілі. Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мектеп-интернаты кешенінде тамақтан уланған балалардың саны 126-ға жетті емес пе. Мұндай мысалдарды көптеп келтіруге болады.

Осындай келеңсіз көріністер орын алмас үшін не істеу керек? Адамдарымызды сапасыз тағамдардан қалай қорғауға болады? Бұл сұрақ еліміз егемендік алғаннан бері күн тәртібінен түсі көрген емес. Яғни түпкілікті нәтижеге қол жеткізе алмай елеміз. Бұған жауапты құзырлы орындармен бірге Парламент депутаттары алаңдаулы. Мәжілісте осы мәселеге тікелей қатысы бар «Стандарттау туралы» заң жобасы талқыланды. Жиынға қатысушылар Қазақстанда стандарттау дұрыс жолға қойылмағандықтан, елімізге сырттан әкелінетін тауарлар нарыққа бей-берекет еніп жатқандығын ашық айтты. Шын мәнінде, әрбір адам үшін кез келген тауардың қауіпсіздігі бірінші орында. Сондықтан бұл мәселе ешқандай өзектілігін жоймақ емес.

«Стандарттау туралы» заң жобасы таныстырылған жиында Мәжіліс депутаты Азат Перуашев стандарттау жүйесіндегі кемшін тұстарын атады. Ең алдымен, депутат шетелдік тауарлардың елімізге жүйесіз енгізілетіндігін, ал қазақстандық экспорттаушылар керісінше, өнімдерін сыртқа шығаруда кедергілерге тап болатындығын ашық айтты. «Қазақстандық кәсіпкерлер өз өнімдерін шекара асыру үшін сертификация алып, бірыңғай реестрде тіркелу керек екен. Енді міндетті каталог енгізбекпіз. Біз өз өнім өндірушілерімізді қолдауымыз керек. Шетел тауарларын бей-берекет әкеле беру бізге тиімсіз. Мұны мұқият қарастыру қажет», — деді Азат Перуашев.

Жалпы, өнімнің сапасын көтерудің негізгі тетігі — стандарттау және сертификация. Нормативті құжаттармен бекітілетін стандарттар өнімнің шығарылуына қойылатын талаптар. Ал әрбір кәсіпорын өнім шығару барысында заңмен бекітілген стандарттау ережелеріне бағынуы шарт. Заңмен қажетті ережелерді бекітіп бергенмен соның нақты орындалуы жоқ. Оны орындамасак заңнан не пайда? Заң қабырғаға сән үшін іліп қоятын ұран емес, ол міндетті түрде мүлтіксіз орындалуы керек. Қадағалаушы орындар кемшіліктерге көз жұмып қарайды. Әрине тегін емес, сол үшін бірденесін алады. Мектеп асханаларына қызмет көрсететін кәсіпкерлерді тандағанда тендер дұрыс өткізілмейді. Сол баяғы тамыртаныстық, кімнің қолы ұзын, кімнің қалтасы қалың, пайдакүнемдер өтіп кетеді. Алдымен осы кемшіліктерге назар аударғанымыз жөн.

Ия, адам денсаулығы ақшаға сатылмайды. Ал сапасыз тағам өнімдерін тұтығандар керісінше өзіне ауру сұғып алады. Сондықтан сапасыз тағам өнімдерінің жолына шұғыл тосқауыл қою қажет. «Ас - адамның арқауы» — деп ата-бабаларымыз босқа айтпаған. Ұлт денсаулығы, ұлт болашағы осыған тікелей байланысты екенін ұмытпайық.

САПАСЫЗ ТАҒАМ ӨНІМДЕРІНЕ ТОСҚАУЫЛ КЕРЕК

Медициналық анықтамаларға қарасақ, Сальмонеллез — жұқпалы ішек ауруы. Аурудың қоздырғышы — сальмонелла тобына жататын таяқшалы бактериялар. Бұл бактерияларды алғаш рет 1885 жылы америкалық ғалымдар Дж.Смит пен Д.Е. Сальмон обаман ауырған шошқалардан тапқан. Қазіргі кезде оның 2500-ден астам түрлері анықталған. Сальмонеллалар сыртқы ортада қолайлы жағдай туса, көбейе береді. Олар суда 5, ет-шұжық, сары майда 4 айға, сүтте 20 күнге, ірімшікте 1 жылға дейін тіршілігін жоймайды. Малға беретін жемдерде 10 ай, топырақта 18 айға дейін сақталады. Ауру, әсіресе, нәрестелер мен қарт адамдарға қиын соғады. Бір жарым ғасыр бұрын анықталып, оны емдеудің жолдары баяғыда табылғанмен осы бір індетке 21 ғасырда қарсы тұра алмай - ұят нәрсе. Бәрі де өзіміздің салғырттығымыздан, ең бастысы ақшаға деген тойымсыздықтан туындап отырған жағдай. Қоғамдық тағамдану мен сауда орындарында санитарлық нормалардың сақталмауы, оны қадағалауға тиісті құзырлы орындардың жауапсыздығы осыған басты себеп екенін ашық айтқанымыз жөн. Азын-аулақ болып тұратын кезекті тексерулерге қарасақ оған анық көз жеткіземіз. Мысалы, «Смағұлов» ЖК, «Заманбеков» ЖК (Жетісу ауданы) дүкендеріндегі тауықтың саны етінен адам үшін қауіпті Salmonella enteritidis, С1 тобындағы Salmonella бактериялары табылған. Сатушыларда бұл өнімнің қауіпсіздігі туралы құжаттары да жоқ болып шыққан. Дүкен иелеріне айыппұл салынып, осы өнімдерді жеткізушілерді анықтау бойынша жұмыс жүргізіліп жатқанмен түпкілікті нәтиже жоқ. Сондай-ақ тексеру барысында қаладағы үш дүкен: «Оразалин» жеке кәсіпкерлігі (Әуезов ауданы), «Гусев» жеке кәсіпкерлігі (Бостандық ауданы) және «Ақмарал» дүкенінен (Медеу ауданы) пайдалану мерзімі өтіп кеткен тамақ өнімдері анықталған. Бұл да түрлі аурулардың таралуына, адамдардың астан улануына алып келетін жағдай. Мамандардың айтуынша, жалпы Алматы қаласы бойынша 6 тағам өндіруші кәсіпорынның санитарлық ере-

өнімдермен бірге Ресей, Беларусь және өзге шет мемлекеттерден импортталған тауарлар да бар екенін анықтады. Бұл жерде Қытайда өндірілген тауарлар туралы сөз қозғаудың өзі артық. Жасыратыны жоқ, қазақстандық нарықта импорттық тауарлардың үлесі басым екені белгілі. Әсіресе шекара асып келген өнімнің сапасы мен азық-түліктің қауіпсіздігі назардан тыс қалып жататыны өкінішті. Өйткені алыпсатарлар арнайы зертханалық сынақтан өтпеген өнімдерді сапасы мен қауіпсіздік тексерісінен, арнайы құжаттарын сұрамастан, сатып алып келе береді. Ал бұл тұтынушылар үшін аса қауіпті екенін ойламайды. Мамандар елімізге сырттан келетін азық-түлік өнімдерінің сапасын тексеріп отыру керектігін үнемі еске салғанымен талап орындалмайды. Тағам түрлерінің қайдан және қандай жолмен әкелінетіндігі, оның адам денсаулығына қаншалықты пайдасы немесе зияны бар екендігіне де қарамайды, оларға ақша тапса болғаны. Қалтасын қалындатқан пайдакүнемдер өз ұлтына зиян әкеліп жатқанын неге ескермейді? Бұл да сол алдында айтқан - тойымсыздықтың белгісі.

Сырттан келген тауар сапасына сенім аз, әсіресе азық-түлік өнімдеріне сақ болғанымыз жөн. Мысалы, азық-түлік тауарларына қатысты арыз-шағымдар көбейіп кеткен 2016 жылы Тұтынушылар құқығын қорғау комитеті сатылымда тұрған май мен сүт тағамдарына жаппай зертханалық сараптама жүргізгені есімізде. Сыналған 40 796 өнімнің 6 мыңға жуығы, яғни 14 пайызы техникалық регламентке сай болмаған. Оның басым бөлігі — шеттен келген сүт өнімдері. Нәтижесінде, өндірушілер мен саудагерлерде де 79 млн. теңге көлемінде айыппұл салынып, 25 тонна сапасыз өнім жойылды. Ал осы тексеріс жүргізілмегенде не болар еді? Қазір де аталмыш салада жағдай түзелді деп айту қиын, тексеріс жүргізілген сайын көптеген заңбұзушылықтар шыға келеді.

Бұрындары Қытайдың сапасыз өнімдерімен күрессек, енді бұл тізімге өзге де алыс-жақын шетелден келетін азық-түліктер де қосылды. Бұған дейін Ресейдің қазақ

құс фабрикаларына жиі барып тұрады. Сонда отандық өнімдер үш бірдей тексерістен өтеді. Алайда, импорттық тауарды тек дүкенге түскенде ғана бақылауға алады. Соның салдарынан елімізге сапасыз тауарлар жеткізіледі. Бізге Ресей мен Беларусьтен құс еті көп келеді. Оның ішінде сапасыз, тіпті адам денсаулығына қауіпті өнімдер аз емес», — деген болатын Ж.Бекшин «Атамекен» ҰҚП-сында өткен кездесуде. Оның айтуынша, тауардың құрамы мен сыртқы жазуларына қатысты да бірқатар тәртіп бұзушылықтар анықталған.

Халықаралық қарым-қатынастардың дамуына байланысты елімізге жақын шетелдерден басқа, сонау алыс АҚШ, Австралия, Бразилия, Парагвай сияқты елдерден де тауарлар келіп жатады. Біз негізінен аграрлы ел болып саналғанмен, ауылшаруашылығы өнімдерін шеттен көп сатып аламыз. Мамандардың айтуынша 1990 жылмен салыстырғанда 2014 жылы ірі қара малы 59 пайызға, қой мен ешкі 49 пайызға, ал құс саны 57 пайызға кеміп кеткен. Бұл туралы деректер бұқаралық ақпарат құралдарында жазылып, айтылып та келеді. Тек соңғы жылдарда ғана сәл өсу байқалады. Бір ғана ет өнімін алайық, оның басым бөлігі сырттан әкелінеді. Қазақ Ұлттық аграрлық университеті азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігі және тағам қауіпсіздігі кафедрасының жетекшісі Әсия Демеуханқызы — шетелден жаппай импортталып жатқан ет өнімдерінің сапасы төмен

түзетуге сол тапқан пайдадан жүз есе көп шығын шығатынын неге ойламаймыз? Сондықтан жергілікті таза азық-түлікпен алдымен өзімізді толықтай қамтамасыз етуіміз қажет, артығын экспорттаса болады. Көбірек ақша табамыз деп таза өнімдерімізді өзге беріп, олардың сапасыз өнімдерін өз халқымызға беру - қастандық жасаумен бірдей қимыл. Сапасыз тамақ өнімдері әсіресе балалардың денсаулығына қатерлі. Биыл еліміздегі мектеп асханаларын тексерген Денсаулық сақтау министрлігінің қорытынды мәлімдемесі адам шошырлық. Тексеріс барысында мамандар адам ас ішуге болмайтын төрт мың асхананы анықтаған. Қара тізімге енген асханалар оқушыларға тамақты өте лас жерлерде дайындаған және оны сақтау мерзімі өтіп кеткен азық-түлікпен әзірлегені белгілі болды. Аспаздар жеке гигиенадан мүлдем хабарсыз болып шыққан. Сол үшін мыңдаған кәсіпкер жауапқа тартылып, 291 адам жұмыстан қуылды. Шенеуніктер бұл мектептердегі былықтың бер жағы ғана дейді. Әлі тексерілмеген екі мыңға жуық асхана бар. Заң бойынша оларды жылына екі рет ғана тексере алады екен.

Жасыратыны жоқ, біздің мектептеріміз бен балабақшаларымыздағы асханаларында улану жиі болып тұрады. 2018 жылдың 18 мамыры күні Қызылорда облысы Жанақорған ауданы, Келінтөбе ауылындағы №192 орта мектептің 25 оқушысы жаппай тамақтан уланды. Аймақтар мен алыс ауылдарды

СТАТЬЯ НАЗАРБАЕВА – ПОЗИТИВНЫЙ ВЗГЛЯД НА ИСТОРИЮ КАЗАХСТАНА

Президентская статья «Семь граней Великой степи» – это позитивный взгляд на историю Казахстана, считает депутат Мажилиса Парламента РК Азат Перуашев.

По его словам, на протяжении нескольких поколений народ Казахстана привык воспринимать национальную историю в трагических тонах. Однако ведущую роль в становлении казахской цивилизации сыграли позитивные моменты.

«Очень часто мы рассуждаем и представляем себе национальную историю как череду потрясений и трагедий, через которую казахский народ выживает не благодаря, а вопреки всему. К сожалению, всему этому есть исторические основания, но Президент в своей статье показывает, что трагедии и испытания, безусловно, были, их надо знать и помнить, но в истории Казахстана на протяжении долгих и долгих веков ведущую роль играли

позитивные тенденции и события», – сказал он.

Наши предки сыграли огромную роль в становлении не только казахской цивилизации, но и мировой, отметил депутат.

«Если говорить про культуру всадничества, Президент очень верно подметил, что вплоть до XIX века основную механическую силу и мощь играла лошадь. И именно от наличия и количества лошадей зависела мощь в ремесленничестве, культуре и сельском хозяйстве.

Более того, культура всадничества послужила источником для развития целого пласта технологий вооружений и военного искусства», – подчеркнул Азат Перуашев.

Казахстан является одним из известных центров древней металлургии, добавил он.

«Наравне с развитием прикладных вещей: коневодства, хозяйства и т.д. развивается и искусство. Обработка золотом была развита на потрясающем уровне ещё в IV-V в. до н.э. Это всё показывает, что наши предки были не только очень одарёнными, они сыграли огромную роль в развитии цивилизации и задали определённые тренды, которые потом дошли до Европы», – сказал депутат.

Азат Перуашев подчеркнул,

история Казахстана прежде всего позитивна.

«Взгляд исторического позитивизма очень важен и позволяет будущим поколениям уверенно относиться к своим способностям и возможностям. Сегодня мы учимся у других стран инновационным технологиям, новым вещам, но на самом деле и наши

дети – носители инновационного мышления генетически. Наши предки задавали те тренды, которые меняли окружающий мир. Мы должны применять, стремиться и не бояться делать то, чего до нас не делал никто другой», – подытожил Азат Перуашев.

informburo.kz

В ходе «правительственного часа» по состоянию пожарной безопасности в стране Азат Перуашев, процитировав Послание Президента, назвал «отговорками» объяснения чиновников о законах, «мешающих» им выполнять свои обязанности, и поднял вопрос об ответственности бюрократов, которые прикрываются подвигом пожарных.

«НО ЧЕЛОВЕК, ЕГО ПРАВА И ЗДОРОВЬЕ ВАЖНЕЕ»

«Состоялся очень важный и актуальный разговор. Правда, за его рамками остались вопросы по вчерашнему пожару на «АрселорМиттал», недавно завершившемуся суду по сгоревшему автобусу в Актобе с 50-ю погибшими.

Я хотел бы сказать, что меня не устраивает в сегодняшнем разговоре. Мы видим опять отговорки со стороны исполнительных органов. Буквально на днях на Совете безопасности перед Президентом отчитывалось министерство нацэкономики по ситуации с тарифами, и тоже ссылались на законы, мол, мешают наводить порядок, деваться им некуда...

Извините, но кто эти законопроекты вносит? Кто разрабатывает? Вы же сами, уважаемые министерства, вносили от имени Правительства, сами согласовывали эти предложения и приходили к депутатам. Более того, депутаты спорили по целому ряду позиций касательно и тарифов, и противопожарной ситуации», – отметил Перуашев.

Так, при обсуждении законопроекта «О гражданской защите» от депутатов поступило более 1,5 тыс. поправок, из которых 713 было принято. Однако более 800 поправок, касавшихся усиления пожарной безопасности, были отклонены правительством.

«Поэтому такие отговорки не должны нами приниматься, – резюмировал он, – мы должны по полной спрашивать с Комитета по чрезвычайным

ситуациям МВД за сложившуюся ситуацию».

Руководитель «Ак жола» напомнил, что в сентябре 2016 года фракция обращалась с письмом в МВД о неудовлетворительном состоянии пожарной безопасности объектов с повышенным риском. «В ответе министра от 24 октября говорилось, что ситуация продиктована сложившимся положением в законодательном урегулировании. Прошло два года, и нам опять объясняют эту ситуацию теми же самыми причинами. Но раз так, то за два года давно можно было подготовить и внести соответствующие изменения», – попрекнул докладчиков депутат.

Азат Перуашев считает, что следует пересмотреть подходы к управлению рисками в данной сфере: «Почему из 140 с лишним тысяч объектов сегодня только порядка 20% подлежат госконтролю, а за остальные 110 тысяч зданий никто не отвечает? После Кемерово начали проверять торговые центры, ладно. Но разве только там массовое пребывание людей? Сейчас вот коллеги говорят об удручающей ситуации в высотных зданиях, проблемах с безопасностью учреждений образования, больниц...

Наверное, надо пересмотреть и сами СУРы: какие объекты должны относиться к объектам высокой степени пожароопасности, включая туда и высотки, и школы».

Лидер фракции отдельно коснулся деятельности по-

жарных: «Мы не ставим под сомнение героизм пожарных, которые спасают человеческие жизни – от нас им низкий поклон и благодарность. Полностью поддерживаю выступление коллег по поводу увеличения их соцпакетов, увеличения зарплат».

Но параллельно я поднял бы вопрос и об ответственности тех людей, которые сидят за их спинами, потому что на уровне чиновников мы очень часто видим бюрократизм и безответственность. В отчёте говорится, что за три года погибли 1400 человек. Сейчас нам сказали, что привлекают к ответственности проектировщиков, строителей.

А кто был привлечен к ответственности из тех людей, которые не обеспечили должный контроль и уровень пожарной безопасности в этих объектах? Приведите статистику, проверяли ли эти объекты, выписывали ли предписания, добивались ли устранения недостатков? Где ответственность чиновников пожарных служб?».

Предвосхищая возможные возражения, Азат Перуашев процитировал Послание Президента: «Мы всегда помогаем бизнесу, но человек, его права и здоровье важнее. В целом бизнес должен думать не только о прибыли, но и совместно с государством обеспечить безопасность и комфорт для наших граждан».

Пресс-служба
ДПК «Ак жол»

«Ак жол»:

НЕЗРЯЧИЕ ДЕТИ ИМЕЮТ ПРАВО НА ДОСТОЙНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Незрячие дети имеют право на достойное образование – об этом заявил Кенес Абсатиров 14 ноября на пленарном заседании Мажилиса. «Создание комфортной среды для людей с ограниченными возможностями является одним из приоритетов социальной политики государства. Помимо доступности объектов, установки информационно-сигнальных стенов и т.п. принимаются меры и в плане внедрения инклюзивного образования для детей с особыми потребностями в развитии».

В то же время, по утверждению специалистов, реализуемые МОН меры по развитию инклюзивного образования в общеобразовательных школах неприменимы для слабовидящих и незрячих детей, число которых по некоторым данным составляет более 3 тысяч. Незрячие дети имеют право на полноценную жизнь, в том числе – право на получение бесплатного среднего образования, гарантированного Конституцией. Но они не могут учиться даже в коррекционных классах общеобразовательных школ, а учатся в специальных интернатах», – говорится в депзапросе фракции на имя министра образования.

Как отметил депутат, существующие школы-интернаты не обеспечивают охват всех слабовидящих и незрячих детей школьного возраста. Кроме того, такие школы есть не во всех областях. За последние 3 года, при спонсорской поддержке предпринимателей, частным благотворительным Фондом «Дара» открыты специализированные классы для незрячих детей в гг. Астана, Актау и Актобе. А специализированные группы в дошкольных учреждениях и вовсе являются редкостью.

По словам Абсатирова, в таких учреждениях образования не хватает книг со специальным шрифтом, тифлотетрадей, тифлооборудования т.п. Единственная в стране организация, занимающаяся изданием учебников и учебно-методических пособий с укрупненным шрифтом и шрифтом Брайля, выпускает их только для 1-х и 2-х классов. Цены же на такие учебники начинаются от 16 тысяч тенгеи выше.

Еще одной проблемой в работе

с этой категорией детей является недостаток учителей – тифлопедагогов.

На кафедрах «Дефектологии» большинства педагогических ВУЗов страны готовят психологов, педагогов-логопедов, реже сурдо- и олигофренопедагогов. И только единственный ВУЗ – педагогический университет им. Абая готовит тифлопедагогов.

Фонд «Дара» пытается восполнить и этот пробел, организовывая различные семинары и мастер-классы с приглашением специалистов из России, либо привлекают для этого ими же подготовленных педагогов. По мнению специалистов, для обучения детей с нарушениями или полным отсутствием зрения требуется разработка более гибких Госстандартов образования, учитывающих индивидуальные особенности.

С учётом вышеизложенного, а также принимая во внимание поручения, изложенные в нынешнем Послании Президента, фракция ДПК «Ак жол» направила в министерство образования ряд предложений, среди которых: увеличение госзаказа на подготовку тифлопедагогов; создание групп для незрячих и слабовидящих детей в дошкольных организациях образования; открытие школ-интернатов для незрячих и слабовидящих детей в каждом регионе Казахстана и др.

Кроме того, при разработке Закона «О статусе педагога» депутаты «Ак жола» просят предусмотреть стимулирование труда педагогов, работающих с детьми с особыми потребностями.

Пресс-служба
ДПК «Ак жол»

«КАК ЖЕНИХ ВСТРЕЧАЛСЯ С НЕВЕСТОЙ — ТРАДИЦИЯ ҰРЫН БАРУ

В старину у казахов между сватовством и свадьбой жених должен был навестить невесту. Такие визиты назывались Ұрын бару (тайные визиты)

КАК ПОНРАВИТЬСЯ ТЕСТЮ

Ұрын бару не считается заторным после проведения обряда Өлі-тірі (жертвоприношение животного — обычно барана, который приносили родственники со стороны жениха). Считалось, что таким образом получалось разрешение от предков-аруахов и расценивалось как священный акт.

осы салттың жастардың жүздесуіне ресми рұқсаттың болмағының белгісі» деп, жұқалап қана кетіпті. Ал, «Адырнада» «...*Мұхтар Әуезұлы (?) «Абай жолы» шығармасында қазақ халқының осы бір «Ұрын бару» деп аталатын айшықты салтын суреттеуге тоғыз бет арнаған. Мен төменде содан қысқаша үзінді келтірдім»* деп үзінді береді. Бірақ... Абай мен Ділдәнің некесі қиылған жерді тастап кетеді. Неге?.. Біз де әрбір сөзі тұнып тұрған тәлім-тәрбие ұлы кітаптан үзінді берейік.

«АБАЙ ЖОЛЫ» НЕ ДЕЙДІ?

«...Күйеудің үйіне бұл кеште халық сыймай, кернеп кеткен. Қазір мұнда Алшынбай, Ұлжан, Ізғұтты екі жақтың үлкендері, бас құдалары лық толы. Абайлардың алдына

«...Қазақ дәстүрі бойынша күйеу жігіт қалыңдықтың ұзатылу тойына дейін оған қанша рет (ұрын келіп, қалыңдық ойнап) жолықса да, әдеттен тыс жақындыққа барып, қыз абыройын уақытынан бұрын төкпеу керек. Бұл әдетті бұлжытпай орындауға қазақ халқының қатал қарайтындығы XVII ғ. Соңы мен XIX ғ. бірінші жартысында жарық көрген әдеби мұраның бәрінде дерлік айтылған. Ал, XIX ғ. екінші жартысында, XX ғ. басында бұл тәртіптің бәсеңдегенін де көптеген авторлардың еңбектерінде байқауға болады. Әдетке қанша қатал болғанмен, күйеудің тәжірибесіне, пысықтығына және қалтасының қалыңдығына байланысты бұл ғұрыпты аттаушылық та болып жататын, әйтеуір заңды күйеу болғандықтан, ата-ана

...9.Егер күйеу ұрын тойда қалыңдықты пәктігінен айырса, неке төсегін төсеген жемелерге кәдесін береді.

10.Жігіттің қара шаңырағында неке қиюды орнына отқа май құю, шалқып жанған отқа үш рет басын жерге иіп, тәжім ету салтанаты жүреді. Мұнан соң келінді жұмсақ иленген терінің үстіне отырғызады». (Балашағасы көп болсын деген ырым ғой — Ө.А.)

СЕЙІТ КЕНЖЕАХМЕТОВ НЕ ДЕЙДІ?

Отыз жыл тірнектеп жиып, қазақ ағылшын, орыс тілінде «Қазақ халқының салт-дәстүрлері» деген керемет кітап шығарған марқұм этнограф, жазушы, ақын С.Кенжеахметов ағамыз аталған кітаптың 17-18-бетінде былай деп жазады: «Қынаменде (ұрын келу). «Қынаменде» (дәстүр). «Қынаменде, жар-жар мен беташар бар, өленсіз солар қызық бола ма гүл? (Абай). Бұл да ұлттық ғұрыпымызда салтанатты да, көңліді кештің бірі. Құда түсіп, уәде пісіп, қалың мал төлеген соң күйеудің атастырған қалыңдығын алғаш рет көруге келген тойы «қынаменде» деп аталады. «Шығыс халықтарында «қынаменде» кеші қыз абыройының тазалығын білдіру үшін қалыңдықпен бірге болған күннің ертеңіне өткізіледі. Ән, күй, би қатар жүргізілетіндіктен «қынаменде» жас жұбайлардың шаттық кешіне, жастардың махаббат мұратына жету символына айналған. (КСЭ, 7-том). Бұл да дәстүрге бай еліміздің тәрбиелік ережесінің бір саласы».

Өз малын өзімдікі дей алмай қалған жалтақ қазақ (бүз жаман әдеттен біз әлі де арылған жоқпыз) Қазақ Совет Энциклопедиясында да «Шығыс» деп мәймөңкелеп отыр, әйтпесе казактан басқа ұрын бару кімде бар? Ұрын барудың бір мағынасын «алғаш рет» деген сөз ашып тұр. Ол заманда бойжеткен жасқа жөні түзу қыз баласының айттырылмай жететіні өте аз болғанын есте ұстауымыз қажет.

Ары қарай Сейіт ағамыз орысша бөлімінде былай дейді: «Қынаменде» отбечают после того, как становится очевидным, что честь девушки не запятнана. На следующий день устраивается всеобщее веселье с песнями и танцами».

Бердалы бауырымыздың бұған дейінгі жазғандарынан біздің көзімізге түскенінің ішінен мынадай сорақылықты көрмеген едік, тілімізге тиісетіндердің, дінімізді көкпар етіп жатқандардың қатарына енді ең қымбатты, баға жетпес ең асыл, рухани байлық-қазынамыз («Қазақтарды оқытып керегі жоқ, өйткені олардың салт-дәстүрлері тұнып тұрған білім!» А.Семенов-Тянь-Шаньский) — салт-дәстүрімізге күйе жағу басталған соң шыдап тұруға шамамыз қалмады.

Сонымен, бұндай мақала бізге не береді? Өзгеге не береді? Біздің «азаматтық неке керек!» деп, ойнастық пен жезөкшелікті заңдастырғысы келіп, екі санын шапаттап шауып жүрген әсіре-демократтар мен ультра-оқымыстыларымыздың қолына керемет «көзір» береді.

«Қайтсек қазақтың арасына от саламыз?» деген түпкі арам оймен, бетке жамылып алған түрлі бетпердені пайдаланып, қазақты қолымен ұруға, қазақты қазаққа айдап салуға келгенде алдарына жан салмайтын орыстілді басылымдарға жерден жеті қоян тапқандай, шәпкісін аспанға ата қуануға мүмкіндік береді. Орысша жазатын бауырымыз халқына «медвежья услуга» жасап отырғанын сезбегені ме? Еркек Тұрсынов деген біреу қазақ қыздарын мал сияқты ақшаға, ақшасы жетпей қалса бағалы аңның терісіне сатқан деп кино түсіріп, атын шығарып еді, Бердалы «қазақтар некесіз өмір сүрген» деп әйгілі болмақшы ма? Басқа-басқа, дәстүр тақырыбына қалам сілтеп жүрген ол некесіз туған баланы қазақ «шата» деп, үлестен қаққанын, жолын бермейтін болғанын білмей ме? (Екі некелі әйелге жас келінді қолтықтатпайтын секілді). Қисайған жүгімізді түзете алмай жүргенде, Президенттің өзі бұл мәселеге блек сыбана кірісіп, «рухани жаңғыру» бағдарламасын енгізіп жатқанда «рухани қаңғыруға» жол ашқанмызға осы болсын?

Бізге керегі осы ма еді?!..

ДӘСТҮР НЕ ДЕЙДІ, БЕРДАЛЫ НЕ ДЕЙДІ?

Қарашаның 2-күні Бердалы Оспан 365.инфо.кз сайтында жарияланған қазақтың «ұрын бару» салты жайлы мақаласын фейсбукке салды. Оқып көріп, таң қалдық. Сөзіміз жапаң болмас үшін үзіндіні ұзақтау етіп беруге мәжбүрміз, бірақ, орысша айтсақ «оно стоит того»...

шымылдык түріліп, үлкендерден жастар жағын бөліп тұр.

...Ділдә келісімен ас жасалып, төр де, шымылдык іші де ас жеді. Бірақ, күйеу мен қалыңдық көп дәм татқан жоқ. Сол астың артынан төрде отырған, түсі Абайға көрінбейтін бір молда неке оқыды. Суық су құйған бір кесе төрдегі жұртты жағалап кеп, Абайға ұсынылды. Абай ұрттады да, Ділдәға берді.

Осының артынан екі жеңге ақырын күлісіп кеп, Абайдың алдына қарсы отырып, екеуінің де оң қолдарын алып, біріне-бірі ұстаттырды. ...Жеңге Абайдың қолын өзі көтеріп апарып, Ділдәнің арқасындағы қос бұрымына тигізді. ...Қол ұстату, шаш сипату деген атакты ырымдар осы. ...

Некеқияр мен той салтанатының бәрі өткен соң, үлкендер тегіс дауыстап бата қылысты да, жалпыға айтқандай:

- Қайырлы болсын!
- Қызық ұзақ болсын!
- Құтты, құтты болсын! — десті.

Шымылдык арқылы Абай мен Ділдәға айтқан ата-ананың тілектері еді. Осыдан соң барлық үлкендер күрт көтеріліп, шығып кетті.

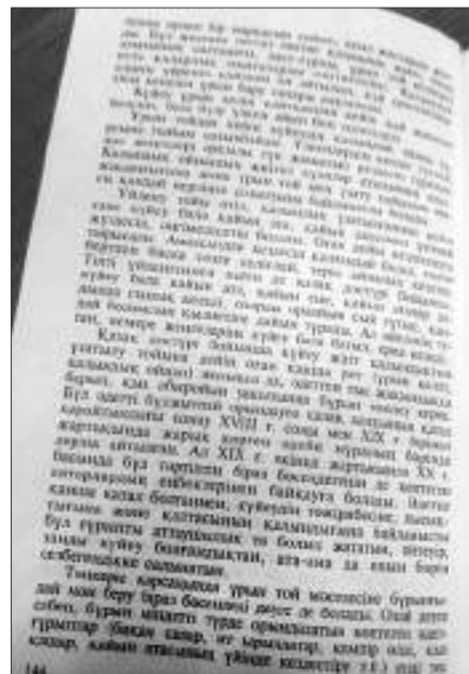
Олардың артында іркіліп қалған жастар да, бұл кеште көп отырмай, ерте тарасты. Күйеу, қалыңдықты онаша қалдырудың қамы сияқты».

Авторға «орысшада неге «внебрачные деп жаздым» деген сұрағымызға «Мен не жазсам да ғалымдарға сүйеніп жазамын, Х.Арғынбаевты оқы» деген жауап алдық. Бұрын да оқығанбыз, кітабы да бар үйімізде, артық болмас, тағы оқиық...

АРҒЫНБАЕВ НЕ ДЕЙДІ?

Қазақтың ірі этнографы Халел Арғынбаев «Қазақ отбасы және неке» деген тақырыпта докторлық қорғаған, бірнеше кітап қалдырған ғалым.

да оның бәрін сезбегендікке салынатын». (Х.Арғынбаев. Қазақ отбасы. 144-бет). (Суретті қараңыз).

ЖАМБЫЛ АРТЫҚБАЕВ НЕ ДЕЙДІ?

Қазақтың бүгінгі таңдағы ірі тарихшысы әрі этнографы, тарих ғылымының докторы Жамбыл Артықбаев өзінің «Қазақтың атастыру салты» деген кітабында ұрын бару жайлы былай деп жазады:

«...7.Неке қиюды молда қалыңдық аулында өткізеді. Ол жігіт пен қыз жағынан алтын жүзкі, сақана алып, су құйылған сырлы тостағанға салады. Жігіт пен қалыңдық, олардың туыстары неке қияр суын ішуі жұбайлық өмірдің басы болып саналады.

1. ТІЛ БІЛУ ТАЛАБЫ
НЕГЕ ЖОҚ?

Кеңес елі компартиясының орталық комитеті өзінің құпия-астырын әрекетімен қазақ тілін жоюды мақсат еткені жасырын емес. Жүздеген мектептер «коммунизм тілі» саналған орыс тілінде білім беруге ауысып, қазақ тілі «қосымша сабақ» ретінде тек ұлтты қазақ балаларға оқытылғаны есімде. Келімсектер мен өз арамьздан шыққан шолақ белсенділер «коммунизм құрамыз!» деп ұрандатып, қоғамдық орындарда өзге ұлт өкілдерінің көзінше қазақша сөйлесуді – «әдепсіздік» санады. Осы – «жазылмаған ережені» қатаң сақтау үшін олар Мәскеуге, орталық комитетке арқа сүйеді.

КСРО құлаған соң, халқымыз: «Жеке ел болдық, енді ана тіліміздің қолданыс аясы кеңейеді» деп, қуанғаны рас. Қазақ тілін «асүйге тыққан» Мәскеу болғандықтан, оны «асүйден алып шығуға» Астананың көмегі қажет болды. Тоқсаныншы жылдардың басында халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының аты да, заты да дүркіреп тұрды. Сол кезде үкімет қазақ тілін айтарлықтай қолдады. Мектептерде аптасына 4-5 сағат, өзге оқу орындары 3-4 сағат қазақ тілін оқытып, одан тыс қазақ тілі курстары көптеп ашылып, республикалық «Ана тілі» газетінен қалыспай, өзге газет-журналдар да, теледидар мен радио да мемлекеттік тіл мәселелерін жан-жақты көтеретін. Сондықтан, қазақтармен бірге өзге ұлт өкілдері де мемлекеттік тілді үйренуге құлшынып кіріскен еді. Жұрт: «енді тым болмаса, халықпен тікелей жұмыс істейтін мамандарға мемлекеттік тілді білу талабы қойылар» деп үміттенді, әліптін артын бақты. Бірақ, ел үмігі ақталмады – тілді білу талабын қоймады.

Сұрауы жоқ дүниенің қадірі болған ба, Қазақстан үкіметі мектеп түлектеріне де, қазақ тілі курстарының бітірген азаматтарға да, ЖОО-ны бітірген жас мамандарға да мемлекеттік тілді білу талабын қоймаған соң, «мемлекеттік тіл» дегені бос сөз екен, қазақ тілін үйренбей жүре беруге болады екен, оны оқып нем бар еді? деген ой қалыптасты. Бұдан былай қазақ тілі сабақтарына немқұрайлы қарайтындар, «қазақ тілін оқыту әдістемесі жоқ» дегендей сылтау айтатындар саны артты. «Мен қазақша білмеймін, маған орысша айт» дейтін бұрынғы кеңестік шолақ белсенділер қайта күш ала бастады. Олардың отбасыларында мемлекеттік тілді құрметтейтін, қазақ тілін үйренгісі келмейтін ұрпақ өсті.

Осының салдарынан Қазақстанда қазір қазақ тілі «мемлекеттік тіл» ретінде емес, қазақтілді азаматтардың күшімен «ана тілі» ретінде ғана дамып келеді.

Бұған Қостанайдағы (жалпы, теріскейдегі) жағдай мысал бола алады.

Қостанай аймағында жергілікті билік әлі күнге дейін кеңестік сүрлеумен келеді. «Билік өзі біледі» деп, халық әкімдер мен депутаттарға сеніп отыр. Ал, облыстық білім басқармасы, тіл басқармасы, бала құқын қорғау департаменті болып, аудандық білім, мәдениет және тіл бөлімдері ата-аналарға «баланың ана тілінде білім алу құқын» түсіндіруі тиіс, еліміздің болашағы – бала-шағасының «Қазақстанның болашағы» саналатын мемлекеттік тілде оқытуға көңіл бөлуге» шақыруы тиіс емес пе? Формалды түрде емес, нәтижелі жұмыс істеуге міндетті емес пе?! Халық арасында: «мемлекеттік мекемелер мемлекеттік тілдің болашағына

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ БИЛІКТЕН ҚОЛДАУ КҮТЕДІ

алаңдай ма?» деген сұрақ туындайды. Расында, мемлекеттік тілдің болашағы қазақтілді азаматтардың талабына ғана қарап тұрғанын билік біле ме? Осындай сұрақтарға жауап іздеп, әкімдікті «мазалағанымыз» рас. Біздің сұрауымыздан кейін, Қарабалық ауданы білім бөлімінің мамандары ата-аналармен формалды түрде жиналыс ұйымдастырып: «ата-аналар балаларын мемлекеттік тілде оқыта алмайтынын, себебі «өздері қазақша білмегендіктен» баланың сабағына көмек көрсету қиын екенін» айтты деген желеумен қазақ сыныбын ашу мәселесін жылы жауып қояды. Осы жерде халық мемлекеттік тілдің болашағына күмәнданбай қайтсін? Сол «ата-аналардың» дені 1980 жылдан кейін туғандар емес пе?! Олар 1989ж. қазақ тілі «мемлекеттік тіл» мәртебесін алғаннан кейін мектепте, жоғарыда атап өткеніміздей, аптасына 4-5 сағат қазақ тілін оқыған жоқ па?! Мемлекеттік тілді 11-12 жыл бойы оқытқан соң, оның сұрауы қайда? Оқып-үйренгенін бекіту деген болмай ма? Әлде, үкіметке нәтижесі қажет емес пе, жай ғана «Мемлекеттік тілді оқытып жатырмыз, ақша бөліп жатырмыз!» деген көзбояушылық па? Халықты, пресаны алдау ма?. Түк түсініксіз – тіл үйретуге ақша бөлінді, бірақ нәтижесі талап етілмейді.

Тіл оқып-үйренуге жағдай жасалды, енді мектеп түлектеріне, жас мамандарға тілді білу талабы қойылуы тиіс емес пе еді?! Мысалы, осы талаптың болмауы салдарынан Қарабалық ауданы оқушыларының 93 пайызы (!?) осы күнге дейін мемлекеттік тілдегі сөзді ұқпай, немесе менсінбей, өзге тілде білім алуды жөн көрді. Өзге тілде оқыса да, мектепте қазақ тілінің бетін ашпай ма, оны Білім және ғылым министрлігінің (БҒМ) неге қадағаламайды? Мемлекеттік тілді оқытып-тоқытудан гөрі оқушы қыздардың киімімен алысып-жұлысу жеңілрек пе, әлде? БҒМ-ның басты міндеті баланың киіміне көңіл бөлу ме, әлде балаға білім беру, оқулық сапасын бақылап, оқулықпен қамтамасыз ету ме?

Қазақ тілі «мемлекеттік

тіл» ретінде дамыса, жергілікті билік өкілдері тілдің дамуына айтарлықтай ат салысар еді, барлық мемлекеттік қызметшілер халықпен жұмыс істеп, нәтиже шығаруға тырысар еді. Елбасы айтқан «Қазақстанның болашағының тілінде» – қазақ тілінде оқытуға көңіл бөліп, ата-аналарға кеңес беріп, олармен ақылдасып, халықтың ұсынысын Үкіметке жеткізіп, ауқымды жұмысты қағаз жүзінде емес, іс жүзінде атқарар еді.

«Тіл талабын қоюға кедергілердің бірі, бәлкім, аудан мектептерінде мемлекеттік тілде білім беретін сыныптардың тапшылығы болар» деп, Қарабалық ауданы білім бөліміне ат басын бұрдық. Бөлім басшысының орынбасары Сәуле Бакытқызы орнында екен. С.Бакытқызы күмілжіп, ештеңе айта қойған жоқ, содан соң өз ой-пікірімізді жайып салдық:

– Әрине, қазақ сыныбын ашу оңай емес. Бастауыш сынып мұғалімі керек, оған еңбекақы тағайындап, тұрғын үй тауып беру керек. Жеке кабинет пен керек-жарағы тағы бар. Мектептерде бала саны аз, бірін орыс сыныбына қалдырып, бірін қазақ сыныбына бөліп оқыту бюджетке қып-қызыл шығын, Бұның бәрі «бер жағы ғана». Ертең ол балалар «жоғары сыныпқа» барғанда мемлекеттік тілде білім беретін пән мұғалімдері керек. Олардың үй-жайы, еңбекақысы, кабинеті, пән оқытуға қажетті құрал-жабдықтар т.т. керек. Бұның бәрін есептеп, мемлекеттік тілдегі сыныпты ашпай отырсыздар, – деп, қойып қалдық. «Қазақ сыныбын ашуға қолбайлау болып тұрған, ең бастысы – қаражат мәселесі, қолдаудың жоқтығы болса керек» деп едік, манадан бері үнсіз тыңдаған С.Бакытқызы:

– Өзіңіз бәрін біліп отырсыз ғой... – деді шарасыздық танытып.

Аудан бойынша бос тұрған, жартылай бос тұрған мектептер бар. Бірақ, қазақ сыныбын ашу үшін мектепке балалар керек, пән мұғалымдары керек, бюджеттен қосымша ақша бөлу керек, бірақ осы «керектерді» болдыру үшін маңдай тертөгіп жұмыс істеу керек. Бала болу

үшін, мұғалымдар келу үшін Ауылға көңіл бұруымыз керек, құрылыс ашу керек. Бұл жерде «Көші-қон бағдарламасын», «Бастау – бизнес» курсы, «Ауыл шаруашылығын дамыту», «Дипломмен – ауылға!», «Серпін» бағдарламаларын дамыту үшін ауылға жалға берілетін үйлер, жолды жөндеу керек, интернетпен қамтамасыз ету үшін ұялы байланыс операторларын тарту қажет. Күнгейден келетін, шетелден оралатын бауырларымыз ауылда тұрудан бас тартып отырған жоқ: «танымайтын жер, жанашырым жоқ ауылға келіп, жағдайым қалай болмақ?» деп ойлайды. Жоғарыда айтылған мәселені шешу – өте маңызды, себебі бұл – оңтүстіктегі үш ауысымды мектептер мәселесін шешуге де айтарлықтай қолдау болар еді, әрі теріскейдемемлекеттік тілдің мәселесі, демографиялық ахуал жақсарып қалар еді.

мен «Әйел сыры» хабары ғой, деп топшыладық. «Қоғам және әйел» («Алау» телеарнасы, 21.10.2018ж.), «Ұлытау» («Тұран ТВ») т.т.

Қазақша жазғанда кириллицамен де, латиницамен де қалай болса солай жаза салатын болдық. Қате жазғанды жазалау заң жүзінде қарастырылмаған. «Жазалау» дейміз-ау, түк болмағандай кейіп танытып отырған басшыларына, билік өкілдеріне, депутаттарға өкпеміз қара қазандай. Қазақ тілінде сауатты сөйлейтін тележурналистер аз, себебі талап болмаса керек.

3. «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ ОҚЫ,
ҮЙРЕН, БІРАҚ ҚАЗАҚША
СӨЙЛЕМЕ, СҰРАМА»...

Ол аздай, «Орыстілді азаматқа неге қазақша жауап бересің?», «Өзгетілді азаматтан неге қазақша сұрайсың?» деп, мемлекеттік тілде

2. МЕМЛЕКЕТТІК
ТІЛДЕГІ НҰСҚА:
НЕ БОЛМАЙДЫ, НЕ САУАТСЫЗ
БОЛАДЫ. НЕГЕ?

Павлодарда тұрғанда тіл мәселесін көтеріп, оқу орындарына: – Талапкерлерді оқуға шақыру жарнамасын телеарнаға, немесе радиоға берсеңіздер де, баспасөзге берсеңіздер де тек орысша беретіндеріңіз қалай? Жарнаманың мемлекеттік тілдегі нұсқасына да көңіл бөлсеңіздер, – деген ұсыныс айттым. Зан талабы бойынша жарнама міндетті түрде қазақ және орыс тілдерінде тарауы тиіс. Сонда оқу орнының басшысы, облыстық мәслихат депутаты:

– Төке, жарнамада не жұмысыңыз бар, оданда облыстық мәслихат сессияларының орыс тілінде ғана жүретінін неге көтермейсіз? дегені бар еді.

Мен: – Аға! мәслихат сессиясы жабық есік режимінде өтеді, оның жастарға зияны жоқ, ал жарнаманы халық, бала-шаға көреді. Тілге құрметті қалыптастыруға теледидар тілінің, көшедегі жарнаманың үлесі зор, – дедім.

Керекулік телеарналардың жарнама тілін біршама түзеттік. Бірақ, соңғы кезде «Қазақстан» ҰТА-ның қылығы түсініксіз болып барды. Қабылданған латын графикасын сауатты қолдана алмай жүр. «ОТАУ» спутниктік телевидение арқылы тарататын, телеэкранға шығып тұратын телехабарлар бағдарламада латын графикасы негізінде: «Тан шолпан», «Шан ырақ», «Менің Қазақстаным», «Көңіл толқыны», «Баланың көңілі», «Сенбілік тан» т.б. Хабарлардың атаулары қате. Латын графикасына құрылған әліпбиді қолданып, «Н» әрпінің орнына «Н» әрпін жазып – бір, тұтас сөзді бөліп-жарып тастағаны – екі, мемлекеттік тілдің қолданыс аясының кенеюіне кедергі жасап, тіпті, «қисық» дамуына жол ашып тұрған жоқ па? «Еуразия» телеарнасы бір хабарының атауын бағдарламада да, студияға да латиницамен «ӘЙЕЛ СИРИ» (немесе «Әйел сірі») деп жазған. Бұл қазіргіше, яғни кириллица

сөйлеген азаматтарды жерден алып, жерге саламыз. Айналайындар-ау, қазақша сұрау, не қазақша жауап беру – тіл білмеген адамның жауы емес, қайта, керісінше – нағыз досы емес пе!? Мемлекеттік тілде сөйлейтіндер – оқушылардың, мектеп түлектерінің, жалпы, азаматтардың мемлекеттік тілден үйренген білімін шыңдауға ашылған зор мүмкіндік емес пе!? Сондықтан, қазақша сұрап, қазақша жауап беретіндерді «адамдарға іс жүзінде тіл үйретушілер», «мемлекеттік тілде сөйлесу ортасын қалыптастырушылар» деп қабылдап, оларды әрқашан қолдап, қолпаштауымыз керек! Бұл туралы әлеуметтік желіде де (фейсбук) жазғанбыз. Мемлекеттік тілде сөйлеуге, сұрауға, жауап беруге өшкім де тыйым сала алмайды. Себебі, Елбасы: «Қазақ тілі мен мәдениеті – мемлекеттігіміздің негізі!» деген. Демек, қисынға салсақ, «мемлекеттің негізі» болған тілге қарсылық, мемлекетке де, мемлекеттің негізіне де қарсылық емес пе? Президент тағы бір сөзінде: «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде!» деп айтқаны ел есінде. Ал, «Қазақстанның болашағы» аталған тілге қарсылық, оны үйренуге талпынбау – тәуелсіздіктің нығаюына, елдің болашағына қарсылық емес пе? Халыққа осыны түсіндіру жағы кемшін.

Сондай-ақ, Наурыз айының 1-і елімізде «Алғыс айту күні» деп белгіленді. Бұл күні күнтізбеде, негізінен – «қазақстандық диаспоралардың қазақ халқына алғыс айтатын күні» деп белгіленді. Себебі қазақ халқы қиын-қыстау заманда бір тілім наныммен бөлісіп, оларды аштықтан, тар үйінің бір бұрышын беріп, суықтан қорғаған. Ал, алғыс айту – жай ғана ауызбен: «спасибо» айта салу емес, сол қазақтың ана тілін үйреніп, қазақтың өзін қазақша жаңылтпаштан сүріндіру, сөз сөйлегенде қазақ мақалымен таңдай қақтырып, қазақша жұмбақпен басын қатыру, болса керек. «Алғыс айту» деген, міне – осы болса керек!

4. ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ – «ҮКІМЕТТІҢ БІР БҮЙРЕГІ» ЕМЕС ПЕ?

Қазір не көріп тұрмыз? Өкінішті жағдай.

Қазақстан Республикасының Ішкі Істер министрлігі қазақ тілінің жаңа әліпбиін министрлік бағдарламасына қалай, қайтіп енгізер екен, халықаралық тіл – ағылшын тілін компьютерлік бағдарламада сауатты қоя алмапты. Аты-жөні таза қазақша әріптермен жазылған азаматтар бұның зардабын кесірін көріп отыр. Қазақтың Ө, Ү, Ұ сияқты дыбыстары/әріптері бар есімдерді ағылшын тілінде әртүрлі жаза салған. Құжаттарды берген ҚР Ішкі істер министрлігі жеке куәлікте менің аты-жөнімнің ағылшын тіліндегі нұсқасын: «TURKEN» деп, жүргізуші куәлігі мен техпаспортта «TYRKEN» деп жазған. Дұрысы – «TURKEN», яғни жеке куәліктегі нұсқа. Себебі «Y», «Y» дыбыстары – «U» сияқты еріндік дауысты дыбыстар.

5. ЕЛДІҢ ІРГЕТАСЫ, МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕНІҢ ЖАНЫ – МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ҮКІМЕТТЕН ҚОЛДАУ СҰРАЙДЫ.

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні – Кеңес үкіметі «қысып тастаған» тілімізді халқымыз өзінің «ана тілі» ретінде дамытуға күші жетпей жатыр, енді «мемлекеттік тіл» мәртебесінде даму үшін биліктен, үкіметтен қолдау күтеді. «Мемлекеттік тіл ретінде дамыту» дегеніміз,

Бірінші – мемлекеттік тілде сөйлеуді 1980 жылдан кейін туғандардан бастап талап етуіміз керек. Себебі, олар мектеп табалдырығын аттағаннан бастап қазақ тілі сабағын мектепте 4-5 сағат, колледжде, ЖОО-да – 2-3 сағат оқыды. Ол аз болса, тегін (!?) қазақ тілі курстарына жазылып оқуына мүмкіндік бар. Оқысын, естеріне түсірсін!

Екінші, – ұлты қазақ азаматтардың аты-жөндерін қазақ сөзі, мағынасына қарай Қаулы-Қарар арқылы түзету көзделсін. Мысалы, құжаты берілгенде әр түрлі: «Тюлюбай», «Тюлебай», «Тулебай», «Толебай» емес – қазақша «Төлебай» болсын. Сондай-ақ, «Умерали», «Омиралли», «Омерали», «Омералы» емес – «Өмірәлі» болып жазылсын. Өйтпесе, қазақ есімдерін жаза алмайтын қалге жеттік. Құжатын «Мөлдір Мұңайтпасқызы» деп толтырып берсек, құжаты бойынша ол қыз мен: «Молдер Муняйтпасовнамын» деп, болмаса: «Молдыр Монайтпасевнамын» дейді. Бұл – дұрыс емес! Осыны біріздендіру жөнінде ойласуымыз қажет. «Мөлдір», «Өмірәлі», «Іңкәр» сөзінің қазақша сауатты қалай жазылатынын біле тұра, осы есімді әр азаматтың есімін жазғанда: «Есіміңіз қалай жазылатын еді?» деп сұрап отыру бейшаралық, намыссыздық, ана тілімізді ардақтамау, мемлекеттік тілді құрметтемеу емес пе?!

Үшінші – жоғарыда атап өткеніміздей, қала-далада мемлекеттік тілде сұрайтын, жауап беретін, жазатын азаматтардың бәрін Үкімет, жергілікті билік орындары қолдауы тиіс! Олар өзге азаматтарға мемлекеттік тілді нақты өмірде, қоршаған ортада қолдануды үйретушілер, қазақ тілі курсында оқығандарға қолдау, және ниетіміз «мемлекеттік тіл саясатын жүзеге асыру» болса, Елбасы сөзімен айтқанда «Қазақстанның болашағы» аталған қазақ тілін жаппай үйренуімізге тегін көмек!

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ

Өрнек ауылы,
Қарабалық ауданы,
Қостанай облысы.

■ БІРТУАР

Жақында Түркістан өңірінде «Нұртас Оңдасынов – биліктен биік тұлға!» атты деректі фильмнің тұсаукесері болып өтті. Қазақстан Республикасы Президенті телерадио кешенінің директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, фильмнің авторы Нәзгүл Әбутұрапова ханым: – Бұл фильм 2015 жылы бітіп-ақ қалған еді. «Саққұлақтар» мен тырнақ астынан кір іздеушілер жоғарыға ұнамауы мүмкін, ащы шындық айтылыпты деп жарық көруіне кедергі келтірді. Тек Дүниежүзі қазақтары қауымдастығы төрағасының бірінші орынбасары Зауытбек Тұрысбеков пен Түркістан облыстық Энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының басшысы Марғұлан Зұлқарнайұлы, «Сауа group» компаниясының төрағасы, кәсіпкер Рысқұлов Ердос Дәулетбайұлы мырзалар мен Оңдасыновтанушы Гүлсім Оразәліқызының арқасында жарық көрді, – деп ағынан жарылды.

БИЛІКТЕН БИІК ТҰЛҒА

Дүниежүзі қазақтары қауымдастығы төрағасының бірінші орынбасары Зауытбек Тұрысбеков

Қазақстан Республикасы Президенті телерадио кешенінің директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері Нәзгүл Әбутұрапова

...Әңгімені арыдан бастасақ, 1987 жылы ақпан айында ол кезде Мәскеуде оқитынмын. Бірде Нұртас атаның қал-жағдайын білейін деп амандасуға кіргенде: – Ата ауылға қайтпайсыз ба, бүкіл халқыңыз сізді алақанына салып аялайды ғой дегенімде терең күрсініп: – Арманым ғой қайту, бірақ...– деп үнсіз қалды. Көзіне көзім түсіп кеткенде жүзінде мұң, көкірегінде шер, жаны жаралы арыстанның дәрменсіз қалы мен кірпігінен бір тамшы жас салбырап ілініп тұрғанын көріп жүрегім шым етті... Ол кезде жасын, ештеңенің мәнісін түсінуге өрем жетпеген болар. Мына фильм менің жан сарайымды ашты, көкірегімді өксік билеп жанымызда отырған Марғұланның көзінен бір үзім тамшы жас үзіліп түсті... Нұртас атаның көз жасы қазақ халқының тәуелсіздігін көре алмай ішқұсалықтан арманда кетсе, Марғұланның көз жасы тәуелсіз, азат елде қуаныштың көз жасы еді...

..Қазақстанның рухани астанасы Түркістан қаласындағы Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде «Биліктен биік тұлға» атты деректі фильм ұлт қайраткері Нұртас Оңдасыновтың ноктаға басы сыймай кеткендігін көрсетті. «Бұл дүние дозақ екен саналыға» деп Мағжан Жұмабайұлы айтқандай, Нұртас ата мен Марғұлан немеренің көзінен жас бекерге үзіліп түспегендігін дәлелдеді.

Оңдасыновтың өзі: «Тағдыр маған ел басқаруды, халық үшін қам жеуді сыйлапты. Ондай сый алған адам өз отбасының мүддесінен гөрі ел, халық мүддесін жоғары қоюы керек. Ел басқару білгенге – мехнат, білмегенге – қанағат. Маған мехнат болды, себебі, ең ауыр кезең соғыс,

күйзелген шаруашылықты қайта қалпына келтіру жылдарында ел басқардым. Сол кезде халқымның жағдайы күні-түні есімнен шыққан емес, қайтсем жағдайын жақсартамын, көркейтемін, кем-

кетігін келістіремін деумен өмірім өтті...» дейді естеліктерінде. Әрбір қазақ төріне жазып іліп қоятын, ұрпақтан ұрпаққа мұра қылып қалдыратын: «Мен үш нәрседен тазамын. Біріншіден, сонша жыл ел басқарып отырып біреуге нақақтан-нақақ жала жауып, қиянатқа барған емеспін, біреуден бір сом да пара алған емеспін – қолым таза! Екіншіден, 1937-38 жылдардағы қаралы күндерде боздақтарды атып жатқанда, бір қағазға қол қойған емеспін – арым таза! Үшіншіден, адамдарды атаға, руға, жүзге бөлген емеспін – жүзім таза!» деген өсиет сөзінің өзі болашақ ұрпақтың санасында тұратын ардақты ой емес пе? Қазақтың біртуар ірі тұлғасы Нұртас Дәндібайұлы тәртіпті өзінен бастады. «Балық басынан шірімеді!». Ешкімнің ала жібін аттамай, мемлекет қамбасына қол салмай, ойлағаны халық қамы болды. Сондықтан да соғыстан соңғы қираған шаруашылық пен тұралаған тұрмысты тез арада

аяғынан тік тұрғыза білді. Өз өміріндегі жіберген қателіктерін мысалға ала отырып болашақ ұрпақты сақтандырған ол: Әл-Фараби бабамның мына бір қағидасы үнемі есімде жүреді. Бірде бір замандасы ғұлама ғалымнан: – Алманың қасиеті қып-қызыл болған түсінде ме, әлде бал татыған дәмінде ме?– дегенде, ғұлама ойланбастан: алманың артықшылығы – дәнінде, – деген екен. Сол сияқты, жалпы тіл, дәстүр, салт-санна туралы мақала жазсам әлгі Дәнді – ұлт ұрығынан жоғалтып алмасам екен деген уайымнан жазамын. Өйткені әйелді орыстан алдым. Өмір бойы сыйластықта өткен әйелімді ол үшін жазғыра алмаймын. Өкінерім – балаларымды «жоғалтып» алдым, олар

екен, жапырлап келіп қолымды алып, үстімдегі киімімнің (ұзын ақ көйлек кигізіп қойған) етегін сүйіп, әбігер болды да қалды. Сөйтсем, бар ғұмырын суфизм ілімін уағыздауға арнаған, даналық ойлармен ұнаған Қожа Ахмет Яссауиды сириялықтар да жақсы біледі, әрі үлкен құрмет тұтады екен. Қожа Ахмет Яссауи мен жерлес болғандығым үшін ғана табан астынан ең құрметті болып шыға келдім. Одан кейін барған жердің бәрінде маған ерекше көңіл бөлініп, құрмет жасалатын болды. Сол кезде байқағанмын – сөздерімізде, тілде ұқсастықтың барлығын. Содан ой туды – ұқсас сөздерді жинап, мағынасын ашып, кімнен қандай сөз ауысты, өзгерісі қалай дегенді зерттеп, неге сөздік жазбаймын деген. Оған тағы бір себеп – бала кезімде ауыл молдасынан алған білімім, яғни, ептеп арабша хат танытындығым...»

Оңдасынов Нұртастың – арнайы ғылым докторы, кандидат деген атақ-дәрежесі болмағанымен, зейнеткерлікке шыққаннан кейін тапжылмай жиырма бес жыл арабша-парсыша-қазақша түсіндірме сөздік жазып, бір ғылыми институттың істейтін жұмысын жалғыз өзі атқарып: «Сөз төркінін іздеу қандай қызық, қандай ғажап, қандай сиқырлы! Тек өкінерім – жүргелі тұрған пойызға билет алып қойған жолаушыдай қопандайма да отырамын. Уақытымның аз қалғанына, жасымның тым ұлғайып, бастаған сөздіктерімді жалғастыратын шәкірт тәрбиелемегеніме өкінемін. «Шәкіртсіз ұстаз тұл» деген осындай айтылса керек, – дейді. 1974 жылы көп машақаттан кейін «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік», «Қазақстан» баспасынан жарық көрді. Оның 5 том сөздігі үздік-сөздік ширек ғасыр бойы шығып жатты. Бірақ, Нұртас ата қазақ тілінің лексикалық байлығының үлкен бір саласы болып саналатын араб, парсы сөздерін тілдің қойнау-қойнауларын қалдырмай тінтіп, маржандай тірнектеп жинап, тәптіштеп зерттеуін бір күнде де тоқтатқан емес, оларды сөздік қорына қосып, хаттай берді.

Н.Оңдасыновтай асыл тұлғаны өсіп келе жатқан жас ұрпақ тарих қойнауынан қазып алып сағф алтындай жалтыратып шығарады әлі, құдай қаласа.

Тоғайбай НҮРМҰРАТҰЛЫ

ШӘМШІНІҢ «БЕЛАЯ ГОРЯЧКАМЕН» АУЫРЫП, САУЫҒЫП ШЫҒУЫ, ТҮН ЖАРЫМЫНДА ӘЙЕЛДІН ПАЛЬТОСЫН КИІП КЕЛУ ЖӘНЕ КЕНТАУ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ЖАНТҮРШІГЕРЛІК ОҚИҒА

Рас, кейінгі жылдары Шәкең арақты мүлде қойып кетті. Бірақ оның ең тамаша әндері, негізінен, жастық қуатының жалындап тұрған кезінде, яғни арақты судай сіміріп жүрген жылдары жазылды. Оның осы кезіндегі өмірінің едәуір бөлігі маған тап келді. Қаншама уақытым оны ішкіліктен, түрлі өсек-аяндардан қорғаумен және негізгі табиғи арнасына бұрумен өтті.

Бір күні кешкілік Шәкең:

– Терезенің сыртында біреу: «Қалдаяқовтың қайткен күнде де көзін жоюымыз керек» деген әңгіме айтып тұр, – деді түсі бұзылып. Пәтеріміз бірінші қабатта болғандықтан сыртқа шығып қарап келдім. Ешкім жоқ. Сәлден кейін әлгі сөзін көрші бөлмеде ұршық иіріп отырған анама да барып айтты. Ол да сыртқы терезе алдын шолып келді. Шәкең әлгі сөзін жиі қайталай берді. Амалым таусылған мен, өзім жиі араласатын Қалаубек Тұрсынқұловқа, Тұяқ Мұсатаевқа телефон соқтым. Олар бұл «белая горячка» болуы ғажап емес. «Жедел жәрдем» шақырып емдетпесен, асқынып кетуі мүмкін» деп қорқытты. Амалым таусылған соң «Жедел жәрдем» шақырдым.

Түн жарымына таман, екі иығына екі адам мінгендей қапсағай денелі орыс жігіті кіріп: «Науқас кім?» – деп сұрады. «Жоқ, мен науқас емеспін», – деп Шәмші ыршып түсті. Менің нұсқауыммен дәрігер Шәкенді көріп болған соң, «ауруханаға кеттік» деді. «Мұхтар бармаса бармаймын», – деді ол.

Мәшинеге мен де отырдым. «Жедел жәрдем» қаланың шетіне таман орналасқан, бұрын біз маңына жақындауға сескенетін «Жындыханаға» келіп тоқтады. «Мұнда әкелгеніңіз не?» – дедім дәрігердің құлағына сыбырлап. «Бізде осылай. Екі ауру түрінің айырмашылығы шамалы», – деді дәрігер.

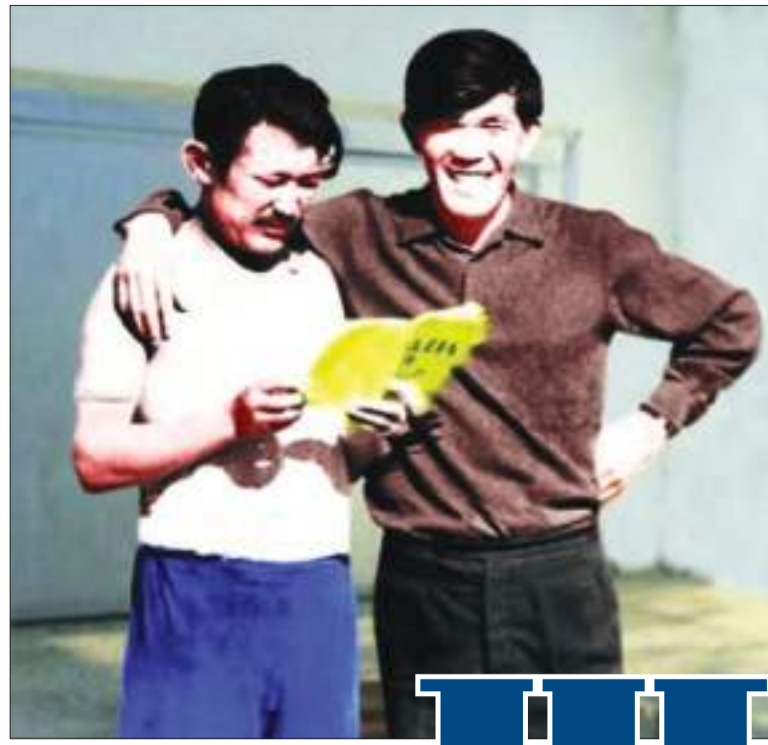
Шәкенді ішке кіргізбекші болып еді, ол: «Мұхтар қалмаса, мен де қалмаймын», – деп арқамнан қапсыра құшақтап алды. Жалмажан екі жігіт жетіп келіп, оның қолын ажыратып, ішке алып кетті. Сол жердің «кезекші дәрігері» мені бөлмесіне шақырып: «Ертен, түске дейін жеті бөтелке арақ алып келесіз», – деді. «Бұларыңыз қалай? Арақтан емдейді деп алып келсем, қайта арақ ішкізбексіздер ме?» – дедім таңданып. «Дәл солай, – деді кезекші дәрігер. – Алдымен денесіне дәрі егеміз. Сосын арақ ішкіземіз. Дәрі жүрегің айнытып, ішкен арағын қайта құстырады. Бұл тәсіл бірнеше рет қайталанғанда, науқас арақ көрсе жүрегі айнаитын халге жетеді. Біздің емдеу тәсіліміз осындай».

Келесі күні, айтқан уақытында әлгілерге жеті бөтелке арақты жеткіздім. Екі күннен кейін Шәкенді іздеп барсам, аула ішінде еңгезердей бір жігітпен қыдырып жүр екен.

– Ауруханадағы жалғыз есі дұрыс жігіт осы, – деп ол қасындағы жігітті маған таныстырды.

Сосын бөлмесіне ертіп барды. Жиырма шақты адам бір бөлмеде жатады екен.

– Мен мына темір кереуеттің үстіне емес, астында жатып жүрмін.

Мұхтар ШАХАНОВ, ақын, мемлекет қайраткері

Құдайдан жасырмағанды адамнан бүркемелеп қайтеміз. Қалдаяқов өмірінің ең сәулелі жылдары ішкілікпен өткені жайлы жоғарыда да баяндағанбыз...

Шәмші біздің үйде жүргенде, егер қонақ келе қалса, мүлде арақ-шарап қойдырмайтынмын. Сонда Шәкең: – Мына кісілерге дастархан мәзірі жасалмады ғой, – дейтін. – Бұл кісілер ішпейді екен, – десем:

– Ішпесе, алдынан қайтады да, – деуші еді ол қулана.

Шәкеңмен бірге жүрген жылдар ішінде, тек дауысын тыңдасам болды, оны қанша деңгейде мастық жеңгенін айқын сезе беретінмін. Алғаш қыза бастаған кезінде, орташа мас шағында, естен тана мас болған уақытында аузына қандай сөз түсетініне дейін біліп алғанмын. Шәкенді іш-іш деп зорлағандарға енді екі, төрт немесе бес рюмкадан кейін «концертке» енесіздер деп ескертетінмін. Өйткені, Шәкең қатты мас болған шағында айналасындағыларға өзгеше жайсыз мінез көрсететін. Сондықтан да сол тұста оның төңірегінде санаулы ғана адам қалған еді. Егер Шәмшінің: «Хочешь, не хочешь... Вот так... Мен мықты қазақпын... Вот так...» деген сөз аузынан шықты ма бітті, айналасындағылар өзгеше дайындыққа кірісуі керек. Тез арада үстел үстіндегі сынататын заттарды жинап алған жөн. Немесе оны күштеп, төсегіне апарып жатқызып, өзгеше қимыл әрекетіне дес бермей, қашан ұйқыға кеткенше қасында болған тиімді.

Себебі, қасымдағы жындылардың бірі сыртқа шыққанда қойнына тас салып кіріп, түнде сонысын бар пәрменімен лактырады екен, – деді ол.

Ауруханаға жатқанына айға жақын уақыт өткенде, өзі де әбден қажыса керек, «мені қашан шығарып аласыздар» деп анама қайта-қайта телефон соға бастады. Менімен сөйлесуге ұрысып тастай ма деп қаймығады. Дәрігермен ақылдасам, «әлі бір ай жатқаны дұрыс» дейді. Ақыры анама бағынбасқа шарам қалмады. Ол маған былай деді:

– Шәмші бірнеше рет телефон

соғып, «арақты енді аузыма алмаймын» деп уәде берді. Сондықтан Жүсіп нағашының үйінде сақтап отырған жалғыз қойымызды базарға апарып сатайық. Соның ақшасына Шәмшіге костюм, шалбар, көйлек, аяқкиім, тіпті, ішкімдеріне дейін алайық та, жындыханадан түгел тазартып, жанартып шығарайық!

Мен Шәмшінің «арақты қойдым» деп уәде бергеніне сене қоймасам да, аманның ақ тілегіне мойынсұнбауыма хақым жоқ еді. Шәкенді мұнтаздай етіп киіндіріп, жолай мешітке соғып, құран оқыттық. Бала мінезді Шәкең анама деген ризалығын білдіріп, қайта-қайта бетінен сүйе береді. Үйге келдік. Анам ас әзірлеу қамымен жүргенде:

– Ал, Шәке, шыныңызды айтыңыз, енді қанша айға дейін ішпейсіз? – деп едім, ол анам жаққа жалтақ-жалтақ қарап:

– Қайтсем де алты айға шыдаймын, – деді.

Бірақ Шәкеннің бұл жолғы шыдамы үш айға әзер жетті...

Ол тұста мен «Лениншіл жас» газетінің Жамбыл, Шымкент, Қызылорда облыстары бойынша меншікті тілшісімін. Жұмыс жағдайымен жүріп, кешкілік үйге келсем, Шәмші жоқ. Анам оның «бір жерге барып, көп ұзамай ораламын» деген сөзін жеткізді.

Түнгі сағат 4-тер шамасында, шырты ұйқыға жатқан шағымызда, есік қонырауы шылдырлады. Ашсам – Шәмші. Үстіне бір әйелдің қызыл пальтосын киіп алыпты. Костюм-шалбары жоқ, ішкімі ғана бар. Аяғында –кебіс. Дірдір етеді. Қысқа қадам басқан ызғырлықты қоз айы болатын. Қайта-қайта жөтеледі.

– Мұхтар, ұрыспашы. Осылай болып қалды. Кешірсі мені, – деді де, дірілдеген қалпында, анам

салып қойған төсекке еніп, басын бүркеп жатып алды.

Оқиға былай өрбіпті. Шәкең екі бөлмелі үйде тұратын бір таныс келіншегіне қонақ боп барады. Сол кезеңде ол әр 15-20 минут сайын кезең тартпаса, өзін мүлде ыңғайсыз сезінетін. Келіншектің қарт анасының, темекі түтініне ерекше аллергиясы болуы себепті, әрі екі-үш сағат бойына темекі тартпағандықтан, Шәкең бұл «міндетін» сыртқа шығып орындауға бекінеді. Жалаңаш денесіне есік алдында ілулі тұрған келіншектің пальтосын киіп, оның анасының кебісін аяғына сұға салып, баспалдақтан төмен құддилап, шылымды құмары қанғанынша тартып, жоғары көтеріледі. Бірақ қай қабаттан, қай бөлмеден шыққанына назар аудармаған екен. Үш үйдің қонырауын шылдырлатады. Бәрі басқа отбасы болып шығады. «Түн жарымында мазалауға қандай құқың бар» деп бір еңгезердей ер-

ты жан екендігі сөйлеген сөзінен аңғарылып тұрды. Алдымен Кентау қаласының беделді, сыйлы адамдары сөйледі. Олардың әрқайсысы Шәмші әндерінің ерекше құбылыс екеніне тоқталып, сазгерге ұзақ ғұмыр тіледі. Ықылас пен ізгілік жалынына оранған мадақ сөздерден мені де тыс қалдырмады. Сол кезгі қалыптасқан дәстүр бойынша әрбір адамның сөзі қомақты рюмкаға құйылған арақ-шараппен жалғасып жатты. Шәмшінің қасында отырған бір жас келіншек құйқылжыта ән шырқағанда, Шәмші оның бетінен сүйді. Кейінірек, олардың бір-бірімен қол қысысып отырғанын да аңғардым.

Түнгі сағат 12-лер шамасында, ішкілік қуаты жене бастаған Шәмшінің сөз құрамы едәуір өзгеріске түсті. Ортадағы жалғыз ішпей отырған адам болғандықтан асабаны шақырып, өзімнің демалатынымды, ал Шәмші тағы үш-төрт рюмка ішсе өздерін ыңғайсыз

ШӘМШІ:

ауыз бен

кек Шәкеннің тұмсығын тегістеп жіберуге ұмтылғанда, бұл одан қашып құтылыпты. Мәшине ұстауға қалтасында көк тиын болмағандықтан үйге қарай жаяу тартады. Міне, Шәкеннің қызыл пальто киюінің құпиясы.

Шәмші өмірінде мұндай қызықтар сан алуан. Бірақ мен енді солардың біреуіне ғана тоқталғанды жөн санадым.

Шәмші екеуміздің, алдымен Түркістан қаласында, сонан кейін Кентау қаласында бірлескен шығармашылық кешіміз өтті. Әсіресе, Кентаудағы түніміз өзінің ерекше жантүршігерлік сипатымен есте қалды. Жиынды ұйымдастырып жүрген жігіт: «Кентау қаласында екеуіңізге де дара құрметпен қарайтын бір азамат кездесті. Кешеден бері қайта-қайта өтініш жасай берген соң, бүгін кешкілік, кездесуден кейін, соның үйіне қонаққа баруға, сіздердің аттарыңыздан келісім беріп қойдым» деді. Шәмші де, мен де қарсылық білдірмедік. Шығармашылық кештен соң, жігіт бізді үйіне алып кетті. Бірнеше бөлмелі, үлкен жер үйі бар екен. Әйелінің де, өзінің де аузын ашса жүрегі көрінетіндей ақжарқын, аккөңіл жан екені сезіліп тұрды. Екеуі қосылып «Ақ бантик», «Құшақ жайған қандай адам» әндерін шырқап еді, дауыстары да көңілден шықты. Дастархан басындағы, жиырмадан астам адам бас қосқан жиынды дене бітімі мол пішілген бір жігіт жүргізіп отырды. Үй егесі оны өзінің бала кезгі жақын досы екенін, бірақ бір үлкен әділетсіздікке бет бұрған адамға, аңдаусызда соккан пышағынан, әлгі қылмыскер қаза болғандықтан, он жеті жыл түрмеде отырып, жақында ғана босанып шыққанын әңгімеледі. Бірақ жігіттің пайымды, парасат-

жағдайға қалдыратынын құлағына сыбырлап жеткіздім. Өйткені, жиын-тойлардың көпшілігінде Шәмшінің қасында жүретіндіктен, оның дауыс ыңғайына қарап, қаншалықты деңгейде мастық жеңгенін дөп басып, дәл айта алатынымын.

Көрші бөлмеге еніп, салынған мамық төсек үстінде қалғып кеткенім сол екен, біреу жұлқылап оятты. Көзімді ашып жіберсем, жиынды жүргізіп отырған асаба жігіт екен. Қанға малынған қолына үлкен пышақ ұстап алыпты.

– Мұхтар, анауыңды қазір өлтіремін. Өзінді ерекше таза адам деп есептегендіктен ғана алдына келіп тұрмын, – деді ол қолы дірдіретіп. – Бәріміз ұйқыға жатқанда, анау масқуанемін өздерінді қонақ етіп отырған, менің досымның әйелінің қойнына кіріпті. Әйел шошына айқайлаған соң жетіп бардым да, досымның тұмсығын тегістеп жібердім. Сөздің ашығы, енді оныңды тірі жібермеймін.

– Кешіріңіз аға, – дедім әлгіге жалбарынып. – Ашуды бір сәт ақылға жердірлік. Өзінің он жеті жыл отырып келіпсіз. Тағы сонша жыл түрме есігінен сығалағыңыз келе ме? Меніңше, мұнда бір түсінбестік бар. Бағана Шәмші қасындағы тамаша дауысты әнші қызбен екеуі қол ұстасып отыр еді. Байқауымша, ол сіздің досыңыздың әйелін сол әнші қызбен шатастырып алған сияқты.

Байыпты қалыппен жігіттің пышағын алдым да, көрпенің астына сүңгітіп жібердім. Сосын екеуміз Шәмшіге барсақ, оның ештеңеден хабары жоқ, мұрнынан аққан қанға боялған қалпы терең ұйқыға кетіпті.

– Шәмшінің бұл әбестігі үшін ертең, міндетті түрде өздеріңізден кешірім сұратамын, – деп әлгі жігіттің өрікпіген мінезін бастым.

Ақжүзді

Оқиға, шынында да, мен ойлағандай болыпты. Ертесіне Шәмші үй егесінен және оның жұбайынан, көзіне жас ірке отырып, кешірім сұрады. Түпкі негізін Сахалиннен алған ішкілік толқыны, қазақ жерінде өзінің дара жаңғырығын, Шәмші арқылы осылай көрсетіп еді.

«АРЫС ЖАҒАСЫНДА» АТТЫ ӘНІМІЗДІң «ТӨМЕННЕН САНАҒАНДА» БІРІНШІ ОРЫНДЫ «ЖЕҢІП» АЛУЫ ЖӘНЕ БІР КЕМПІРДІң «ОСЫ ӘНДІ ШӘМШІ МЕН МҰХТАР МАҒАН АРНАҒАН» ДЕП МАҚТАНУЫ

Кезінде Шәмшіге қарсы адамдардың бірлесіп қимылдауының нәтижесінде, қазақ радиосының көркемдік кеңесі, екеуіміз жазған «Арыс жағасында» атты әнді қабылдамай қойған еді. Бұл туралы осы әнді Ескендір Хасанғалиевпен бірге тұңғыш рет орындаған Қазақстанның Халық әртісі Нұрғали Нүсіпжанов 2013 жылы Шәмші Қалдаяқовқа арналған «Аңыз адам» журналында былай деп сұхбат беріпті:

«Пендешіліктің, көре алмаушылықтың зардабын Шәкен көп тартты.

«Арыс жағасында» туралы сол кезде де аз айтылып, аз жазылған жоқ. Бүгінде жиі айтылатын әндердің бірі ғой. Сол мықты әнді көркемдік кеңесте аты дардай композиторларымыз жаратпай, ұнатпай, «браковат» етіп тастаған. Ескендір екеуіміз ол кезде Қазақ радиосында жұмыс істеп жүргенбіз. Ол жерде әрбір жаңа шығарманы эфирге жібермес бұрын әнші-иллюстратор радионың көркемдік кеңесіне орындап беруі тиіс болатын. «Арыс

жағасында» сол кеңестің «сынынан» өтпей қалды. Іштей жақсы ән екенін біліп тұрмыз... Басшылар шай ішуге кеткенде, дыбыс режиссерін шақырдық та, есікті жауып алып, әнді радиоға жазуға сұрандық. Көркемдік кеңестен өтпеген, бастықтар рұхсат бермеген әндерді студияға жазуға рұхсат жоқ... Ескендір екеуіміз әнді жазып болып қарасақ, біраз жұрт жиналып қалыпты. «Бұл неғылған ән?» деп қызықтап келген радионың қызметкерлері екен. Бәрі де айрандай ұйып тындап қалыпты. Екеуіміз ыңғайсызданып та тұрмыз. Тәртіпті бұзып, өтпеген әнді жазғанымыз үшін жұмыстан шығып қалуымыз да әбден мүмкін еді. Дыбыс режиссеріне де зиянымыз тиіп кетуі ықтимал еді. Сөйтіп, не керек, әнді жаздырдық. Әріптестеріміз мақтап жатыр. Ал Ескендір екеуіміз «дымымыз ішімізде болсын, ешкімге ештеңе демейік» деп өзара бәтуаластық. Сөйтіп ақырын ғана әнді фототекаға өткізіп қойдық. Жиырма күннен кейін-ақ редакциядағылардың бірі әнді эфирге беріп жіберіпті. «Не болар екен?» деп ішімізден тынып жүрміз. «Әндерің мықты екен» деп кейбіреулер құттықтап жатыр. Ақырында, елдің түкпір-түкпірінен жақсы мазмұндағы хаттар легі жиі ағылып келгендіктен, Ескендір екеуіміз аман қалдық. «Арыс жағасында» бүкіл халықтың қолдауымен, көркемдік кеңестен өтпесе де, өмірге осылай жолдама алып еді.

Бір күні Шәмші Қалдаяқов маған: «Республикалық әндер конкурсы жарияланыпты. Соған «Арыс жағасындағыны» салып көрсек қайтеді? Бірақ қазылар алқасының төрағасы менің Композиторлар одағының мүшелігіне өтуіме көп жылдан бері кедергі жасап келе жатқан ағамыз екен.

Сосын, қазылар алқасында сені де суканы сүймейтін, аталмыш әннің радиода қабылдануына қарсы болған бір ақын ағам бар сияқты. Дегенмен, бағымызды сынап көрелік. Осы жолы құласақ, кейін конкурс деген пәленің маңынан жүрмейтін боламыз», — деді.

Мен алғашында қарсылық білдірдім. Бірақ Шәкеннің ұсынысы орынды болғандықтан, келісуге тура келді. Шарт бойынша ән мен сөз авторлары конкурстка ұсынылған шығарманы алты дана етіп көшіріп, әрқайсысына қол қоюымыз керек екен. Айтқан талаптарын толық орындап, әнді конкурстка аттандырдық.

Конкурста бірнеше жүлде белгіленіпті. Бірінші орын — біреу, екінші орын — екеу, үшінші орын — үшеу. Бұған қоса алты ынталандыру сыйлығы бар екен. Шәкен оны «Алла разы болсын сыйлығы» деп атады.

Екі-үш айдан кейін республикамыздың бір беделді газетінде конкурс қорытындысы жарияланыпты. Бірінші орынды қазылар алқасы төрағасының әні алыпты. Екінші орынды да екі «мықты» иеленіпті. Тіпті, үшінші орын үшеу болса да, бізге тұмсығын шүйіріпті. Бізге ынталандыру, яғни Шәкен айтқан

«Алла разы болсын» сыйлығы ғана бұйырыпты. Сол алты ынталандыру сыйлығының ең соңына ғана «Арыс жағасында» әні тіркеліпті.

— Осы конкурстка қатыспай-ақ қояйық деп ем, көнбедіңіз. Енді не болды? Беделіміз бес тиын сияқты сайға домалады ғой, — деп едім, Шәкен:

— Мұхтар, неге ренжисің? Біз бәрібір төменнен санағанда бірінші орын алдық қой, — деп жымиды.

Бірақ, «барлық іске — уақыт төреші» деген рас екен. Сол конкурста бірінші, екінші, үшінші, тіпті, бізбен бірге ынталандыру сыйлығын алған әндердің де ешбірін қазір халық білмейді. Олардың аты да ұмытылып қалды. Тек «Арыс жағасында» әні жарты ғасырға жуық уақыттан бері, жылдан-жылға ауысып, қазақтардың ғана емес, басқа ұлт әншілерінің де аузынан түспей келеді. Жуырда ғана «Хабар» арнасынан бір африкалық қара нәсілді жігіттің осы әнді нәшіне келтіре, қазақ тілінде орындағанын көріп, сүйсіндім. Бұл Шәмші әуендерінің өміршеңдігін әйгілесе керек.

Енді бір мәселеге тоқтала кеткеннің артықтығы болмас. Оңтүстік өлкесінен «Арыс жағасында» атты ән маған арналған дейтін үш-төрт әйел табылды. Халықпен болған кездесулерде де «Сіз осы әннің өзенін пәлен деген әйелге арнаған жоқ па едіңіз?» деген сұрақтар да түсті. Тіпті, жасы Шәмшіден де үлкен бір кемпір орталық телеарнадан «Арыс жағасында» атты әнді Шәмші мен Мұхтар маған арнап жазған» деп соғып тұр. Сөйтсек, көп жыл бұрын Ордабасы ауданында, Арыс өзенінің жиегінде «Арыс жағасында» атты, 30-40 мың адам жиналған үлкен фести-

валь өткен. Фестивальге Шәмші екеуімізді қонақ ретінде шақырған еді. Мерекені ұйымдастырушылар «Арыс жағасында» атты әнімізді екі парак етіп, әлденеше мың данамен бастырып, жиналған жұртқа таратыпты. Әлгі әйел Шәмші екеуімізден қолтаңба сұрағанда, біз: «Пәленше аруға, құрметпен» деп қол қойған екенбіз. Міне, мәселе қайда жатыр.

Осындай сөздерге денемнің үйреніп кеткені соншалық, кейінгі жылдары сан қилы өсек әңгімелерге де селк етпейтін мінез қалыптастырдым.

ШӘМШІНІң ӘБЛАХАТ ЕСПАЕВҚА ЗОР ҚҰРМЕТПЕН ҚАРАУЫ, «ЖҰБАЙЛАР ЖЫРЫНЫң» ТУУЫ ЖӘНЕ «АНА ТУРАЛЫ ЖЫРДЫң» ТАТАР ЕЛІНДЕГІ БЕДЕЛІ

Шығармашыл адамдардың едәуір бөлігінде кездесетін, біреудің жетістігіне қызғанышпен қарау — Шәкенде атымен болмайтын.

Бірде мен оған:

— Әндерінің әуезділігі жағынан Әбілахат Еспаев сізден бір мысқал да қалыспайды. Басты кемшілігі, ән сөздерін өзімен арақты бірге ішіп жүрген орташа, тіпті орташадан да төмен деңгейлі ақындарға жаздыруында, — дедім.

— Өте дұрыс айтасың! Әбілахат аға менен әлдеқайда талантты адам. Оны ерекше қадірлейтінім де сондықтан, — деді ол өзгеше ризалық сезіммен.

Бәлкім, Шәкеннің Әбілахат талантын өзінен жоғары қоюы кішіпейілділігі болар. Әйтсе де, ол өзгенің жақсысын жарқырата көрсету жағынан қашанда биікте тұратын.

Жетпісінші жылдардың бірінші жартысында, Қазақ радиосында жұмыс істеген шағымда маған Әбілахат Еспаев жиі келіп жүрді. Әбеке қазақтың дара тұлғалы сазгері ғана емес, әзіл сөздің де ерекше алғыры еді. Қысқаша ғана екі-үш мысал келтірейін. Бірде екеуіміз автобустың міндік. Әдетте автобусты адамдар бір бағытқа, алға қарап отырады да, тек бірінші қатардағы ұзынша орындық қана керісінше, жұртқа қарама-қарсы орналастырылған ғой. Біз мінген автобустың тек алдыңғы қатары ғана бос екен. Солай қарай беттеген Әбілахат аға: «Мұхтар, жүр, Президиумға барып отыралық», — деді. Тағы бірде бұрынғы «Мир», қазіргі «Желтоқсан» көшесін қиып өтіп бара жатқанбыз. Қасымыздағы Шәмші Қалдаяқовқа бір танысы кездесіп, жол шетінде кідіріп қалды. Ал Әбеке тіпті асығар емес. Алдан күйігтып келе жатқан бір мәшине көрінді.

— Әбеке, жылдам қозғалалық, ана мәшине басып кетуі мүмкін, — дегенімде ол:

— Бізді басқан күнде де ол мәшиненің жолы бола қоймас. Арқамызда келе жатқан Шәмші оның нөмірін жазып алып қалады ғой, — деп жымиды.

Әбілахат Еспаев хақында Шәмші Қалдаяқов айтқан бір әфсана есімнен кетпейді:

Клең сазгерлер мен ақындар қаладағы Ленин ескерткіші маңында бас қосыпты. «Енді қайда барамыз?» деген сұрақ көлденең тартылса керек. Сонда Әбілахат Еспаев:

— Бас қатыратын не бар? Бізге қайда бару керектігін Ленин атамыздың өзі көрсетіп тұрған жоқ па? — дейді. Ал Ленин қолымен нұсқап тұрған жақта

үлкен мейрамхана (ресторан) үйі орналасқан екен.

Міне, сол Әбілахат аға бірде маған:

— Мұхтар, екеуіміз әлі күнге дейін бірлесіп бір ән жазбаған екенбіз-ау, — деді.

Іле-шала сол оққылықтың орнын толтыруға кірістік. Жиын-тойларда жаңа шаңырақ құрғандар және жастар қауымы айтып жүрсін деп, жас жұбайлар жайлы ән жазуға пәтуаластық. Мен Әбекеге, ертенге дейін болашақ әннің сөзін бітіріп әкелуге уәде бердім. Кешкілік, өлең жазуға отырғанымда ойламаған жерден, бас-аяғы он бес-жиырма минуттың ішінде әні де бірге шығып кетті...

Ертесіне уәделескен уақытта Әбілахат аға келді. Мен нақ бір ұрлық жасаған адамдай, ыңғайсыздана отырып, болған жағдайды тәптіштей түсіндірдім. Төменнен санағанда бірінші орын алатын гүжілдеген даусыммен әнді орындап та бердім. Әбекең мұқият тындады да:

— Сөзі мен әні қабысқан тамаша туынды болыпты. Әнін мен жазған күннің өзінде де нақ осы деңгейде сәтті шыға қоюы неғайбыл еді. Құттықтаймын! — деп бетімнен сүйді.

Әрине, мұнысы кішіпейілділігі. Әйтпесе Әбілахат Еспаев жазған әндер күні бүгінге дейін өз бағасын толық алмаған, қазақ ән өнеріндегі санаулы алтын дінгектердің бірі. Бірақ бірлесіп ән тудыруды тағдыр біздің маңдайымызға жазбаған екен. Бірнеше жыл өткен соң Еспаев, Қалдаяқов үшеуіміз ойда-жоқта тоқайласып қалдық. Мен осы кездесудің алдында ғана Тарстанда өткен бір әдеби жиынға барып келген едім. Сол жақта өзім куә болған ерекше қуанышты жағдайды, Қазақстан теледидарында өткен бір хабарда, Татарстанда Шәмші Қалдаяқовтың Ғафу Қайырбековтің сөзіне жазылған «Ана туралы жыр» атты әнін білмейтін татарды табудың қиындығы жайлы құлшына әңгімелеген едім.

— Теледидардағы сөзіңді есіттім. Татар ағайындардың Шәмші әнін әнұран деңгейінде айтуы бүкіл қазаққа абырой емес пе? Мұны қалай жуусыз қалдырамыз, — деп Әбілахат аға Шәмшіге қарады.

— Жууға қарсы адамның бірі арамызда тұрғандықтан, бұл мәселені екеуара шешкеніміз жөн шығар, — деді Шәкен.

— Шәмші, сен сол жууға қарсы адамның «Жұбайлар жыры» атты әнін тындадың ба? — деді Әбілахат аға қулана.

— Жуырда бір үлкен жиында Ғабит Мүсірепов «Жұбайлар жырын» қазіргі қазақ әндерінің классикасы» деп атап, сенің «Ана туралы жырыңның» сөзін жазған атақты ақын Ғафу Қайырбековке және оның жұбайы Бәдешке айтқызып еді, жұрт орындарынан тұрып қол соқты.

— «Егер Мұхтар аға әдебиетті қойып, тек ән шығарумен айналысса, екеуімізді де жарты жолда қалдыруы әбден мүмкін» деп өзіңізге айтқаным бар еді ғой. Бірақ әндерді жуу мәселесін ұйымдастырмағандықтан, әзірге жолы онша болмай келе жатқан сияқты, Әбілахат, — деп әзілдеді Шәмші.

Кейіннен пайымдап қарасам, бұл менің Әбілахат Еспаевпен ең соңғы рет жолығысуым екен.

(Материал автордың «Шәмшінің ғұмырлық геометриясы» жинағынан алынды.)

Министерство образования и науки РК, почти по Фрейду, выдало себя с головой опровержением сообщения в социальных сетях и мессенджерах, где говорится, что «Великобритания завершила переход на советскую систему школьного образования», так как якобы образовательная программа СССР намного лучше западных аналогов и англичане это признали, перейдя на нее. Мол, данная статья является фейковым материалом российского сатирического издания ИА «Панорама», и на американских сайтах этой новости также нет.

КАЗАХСТАН ПРОИГРАЛ? ЕНТ вместо советского образования

СОВЕТСКАЯ СПЕЦШКОЛА КОЛМОГОРОВА – ОДНА ИЗ ЛУЧШИХ В МИРЕ

Мало ли чего рассылают в мессенджерах, ан нет – МОН отреагировало! Казалось бы, и тема далекая от нашей действительности – система образования СССР и Великобритании, но когда говорят: «на американских сайтах этой новости также нет», это вызывает сомнения. Почему не написали: на английских сайтах этой новости нет? Причем США? Удивительный анализ! К тому же в каждой шутке есть доля правды.

Дело в том, что в материале сатирического издания не всё – фейк, есть доля правды о советской системе образования и перенятии ее опыта. По этой причине понятно «опровержение» МОН – ведь западные стандарты образования поставлены в качестве ориентира для реформирования обучения казахстанских школьников, и советская школа отчасти выброшена на свалку истории. Достаточно проверить это сообщение по английским источникам, чтобы понять: советская система образования была одной из лучших. И при сравнении выясняется: РК переняла не самый лучший западный опыт, прежде всего систему тестирования в ее неудачном исполнении.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТР ТЕРЕЗА МАЙ В МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ КОРОЛЕВСКОГО КОЛЛЕДЖА

Оказалось, на английском языке есть статьи по этой теме, но не о переходе на советскую систему школьного образования, а о создании двух математических школ в Лондоне в 2014 г. по образцу московской школы А.Н.Колмогорова, выдающегося советского математика. Это математическая школа Королевского колледжа Лондона KCLMS и Экстерская математическая школа (Exeter Mathematics School), основанная Университетом Эксета (Exeter University). И 23 января 2017 г. правительство Великобритании объявило о необходимости увеличения числа подобных учебных заведений. Недаром по учебникам Колмогорова изучали математику в советское и наше время миллионы школьников.

«Данные статистики говорят об эффективности этой модели школ. Ребята, которые получили возмож-

ность учиться в этой школе, достигают больших успехов: из 61 учеников выпускного класса KCLMS 14 уже получили приглашение в Оксфорд или Кембридж. В 2016 г. все ученики получили высшую оценку «А*» или следующую за ней «А» на экзамене A-level, который сдается в возрасте 18 лет». Это данные из статьи «Russian lessons in British education» (<http://madan.org.il/ru/node/132553>).

Суть этой модели: бесплатное обучение и интернат для детей из разных регионов и слоев населения, углубленное изучение математики по методике и учебникам Колмогорова, прием в спецшколу на основе конкурса. По сути, Лондон скопировал советскую систему, при которой способные ребята имели доступ к учебе в специализированных математических школах, не платя за это ни копейки.

Примерно в середине 1960-х в СССР происходит переосмысление системы преподавания. По всей стране начинают создаваться спецшколы. В том числе, в 1963 г. в Москве основывается Специализированная школа-интернат №18 физико-математического профиля (ныне Специализированный учебно-научный центр (факультет) – школа-интернат имени А.Н.Колмогорова МГУ), одним из инициаторов создания которой выступил А.Н.Колмогоров. Его школа принимала способных учеников в возрасте 15 лет и обеспечивала их лучшим математическим образованием в стране. В конце жизни Колмогоров делал упор на преподавание, в школе у него на первом месте стояло развитие творческого мышления: «Существенно, что здесь в интернате школьники приходят в соприкосновение с творческой мыслью. Это

наш запрос, но по всем предметам! Метод работы – имитация научного исследования, шаг за шагом находить, вычислять нечто..., а не давать готовенькое».

В АНГЛИИ ПЕРЕНИМАЮТ ЛУЧШИЕ МОДЕЛИ, У НАС – ХУДШИЕ

«Имитация научного исследования, творческая мысль, находить нечто» – всего этого уже нет в казахстанской системе образования с ее единым национальным тестированием, где среди ответов дается «готовенькое». В итоге наши выпускники школ в большинстве – не творческие, не мыслящие, не рассуждающие – смешно сказать, но формат ЕНТ не предполагает проверку устной речи, способности излагать свои мысли, способности анализировать!

В ходе поиска «фейковой новости» о советском образовании мне попался на глаза сетевой форум (<https://giftedphoenix.wordpress.com/tag/maths/>) с большим количеством материалов, где анализируется мировая система математического образования. В нем говорится об отставании учеников из Великобритании по математике от сверстников Китая, Сингапура, Японии, Южной Кореи, изучении и перенятии их опыта вплоть до адаптированных версий учебников Сингапура для английских школ и т.д. Особое внимание уделено двум математическим школам в Лондоне, открытых по модели школы А.Н.Колмогорова, где «можно обучить самых способных и заинтересованных учеников на чрезвычайно высоком уровне».

Пристальное внимание министерства образования Великобри-

тании к математическому образованию вышеперечисленных стран объясняется многими факторами. Недаром школьники из Китая, Сингапура, Японии, Южной Кореи, России и др. в последние годы занимали призовые места в ежегодной Международной математической олимпиаде.

Если даже в Англии изучают советскую систему образования, то и в Казахстане давно пора провести профессиональный анализ итогов отказа от советской системы образования, сдачи школьных

выпускных экзаменов и вступительных экзаменов в вузы, бесплатного высшего образования и др. А также всестороннее обсуждение нынешней системы ЕНТ, качества знаний школьников, студентов, введения платного обучения в вузах и т.д.

Ведь о неэффективности ЕНТ свидетельствует и снижение общего образовательного уровня учащихся, студентов и низкая квалификация молодых специалистов. Дело дошло до того, что в школы идут случайные люди: не имеющие педагогических навыков, способности общения с детьми, плохо владеющие языком и т.д. Этому способствует ЕНТ – тестирование не определяет ни уровня владения устной и письменной речи, ни педагогических способностей будущих педагогов. Впрочем, владение языком, способность общения с аудиторией, адекватно анализировать разнообразную ситуацию и т.д. необходимы не только учителям, но и многим другим специалистам.

А что сделали в РК при введении ЕНТ в 2004 г.? Взяли самую упрощенную модель тестирования. Для интереса возьмите первые тестовые вопросы по истории Казахстана, языку, математике и т.д. и сравните с современными, и будет понятна причина ухудшения качества знаний школьников

и студентов за «тестовые» годы. Например, пока убрали из тестов некорректные, «анекдотические» вопросы по истории Казахстана, прошло немало лет. Впрочем такая ситуация была и по другим предметам: тестирование ввели без должного изучения этой системы и необходимой подготовительной работы в средней школе.

ЕНТ: ВМЕСТО ТВОРЧЕСКОЙ МЫСЛИ ДАЮТ ГОТОВЕНЬКОЕ

Сама структура ЕНТ, предполагающая выбор одного варианта из нескольких, не рассчитана на выявление реальных знаний ученика, на оценку умения рассуждать и способности к мышлению, творчеству. Например, по истории – к зубрежке дат и имен: ни связи между фактами, ни их исторического значения от ученика ЕНТ не требует. В итоге изучение многих событий истории Казахстана заменены запоминанием дат, названий государств, народов, городов, документов, титулов, имен и т.д. В итоге целью изучения предмета становятся не твердые знания и развитие мышления, а нередко зубрежка. В таких условиях стандартизация контроля проверки знаний ведет к утрате уникальных педагогических навыков и способностей.

ЕНТ кардинально изменило «идеологию» и структуру экзаменов, подготовку к ним, время их проведения и ...шпаргалки. Система тестирования до «гениальности» упростила составление последних – ведь это не ответы, а коды, которые легко размещаются на маленьких кусочках бумаги, в окошках сотовых телефонов. Поэтому предэкзаменационная продажа кодов превратилась в доходный бизнес, а списывание с телефонов – в повсеместную практику. Списывают около 70% абитуриентов!

Вдумайтесь, на ЕНТ по 5 предметам (по 22-30 заданий, всего 120) выделяется 3,5 часа. 5 разных предметов (естественно-математического и гуманитарного направления) – за 3,5 часа! На одну математику необходимо не менее часа-полтора. Времени должно хватить на историю, грамотность чтения и профильный предмет. Попробуйте сами пройти эти тесты в условиях стрессовой сдачи ЕНТ – ведь даже учителя провали тестирование по своему предмету. Знания есть у большинства выпускников, но сам механизм сдачи ЕНТ на автоматическое нахождение правильного ответа на тест рассчитан на «робота», распознающего ранее увиденное и услышанное.

Если проанализировать, как сдают экзамены в других странах, то обычно они делятся на два этапа, есть экзамены в виде теста, письменные и устные. В Нидерландах экзамены в школах принимают почти также, как было в СССР, в письменной и устной форме, а также в виде доклада или экспериментальной работы. В Германии для получения аттестата Abitur, дающего право на поступление в вуз, выпускникам нужно сдать четыре письменных или устных экзамена. Во Франции выпускники сдают письменные и устные экзамены по предметам, изучаемым в лицее. Тестирование в один день в форме ЕНТ по 5 предметам – только в РК...

КАК ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ЗА 2 НЕДЕЛИ – ЧТО СОВЕТУЕТ ПОЛИГЛОТ ПЕТРОВ

Имя Дмитрия Петрова не сходит с уст лингвистов, филологов и просто заинтересованных в обучении людей еще с далеких девяностых. Знаменитый российский переводчик-синхронист, ведущий программы «Полиглот» на канале «Культура» нередко вызывает зависть своим умением говорить почти на тридцати языках мира. Его уникальная методика изучения любого языка за небольшие 16 часов завоевала себе место на страницах авторитетной Книги рекордов Гиннеса. Дмитрий Петров – человек-полиглот – попытался раз и навсегда развеять страхи и мифы о казахском языке.

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ВЫЗЫВАЕТ УЖАС

Изучать любой язык Дмитрий Петров советует, а точнее настоятельно рекомендует с самого главного вопроса «А зачем мне это надо?». Любые попытки навязать, искусственно зародить мысль о жизненной необходимости того или иного инструмента коммуникации непременно потерпят крах. Казахский язык, по словам лингвиста, удивителен в своем роде, но вызывает у многих страх по единственной причине – иллюзии сложности.

«Я изучал книги, по которым преподают казахский язык. Обычно книги пишут академики, ученые, филологи, лингвисты, которые привыкли общаться с себе подобными. Они не думают, что их читает простой человек, который по жизни занимается своим делом. Если первая фраза в учебнике казахского языка будет такая: «Особенности семантически-морфологической концепции», то естественно, будет одно желание – закрыть книгу», – сказал лингвист.

Дмитрий Петров хотя и сам является выходящим из академической среды, то есть преподавателем в университете, многие приемы своих коллег не принимает. Один из методов, который он использует в живых тренингах и книгах, – принцип «good news» (хороших новостей).

«Казахский язык вызывает ужас у многих людей благодаря мифам, которые существуют по его поводу. Например, в казахском – семь падежей, это кажется сразу сложным. А нужно ведь объяснять и говорить: «Зато предлогов нет. Вот такая хорошая новость», – объяснил Дмитрий Петров.

Лингвист продолжил развеивать мифы о казахском языке, говоря о том, что падежная система заменяет использование предлогов, в отличие от русского языка. В этом ее особенность и легкость. Более того, отличной новостью для изучающего казахский язык станет отсутствие системы родов (женского или мужского)

и минимум неправильных глаголов.

«Человека нужно не пугать, а радовать», – заявил Дмитрий Петров.

НЕДРУЖЕЛЮБНАЯ СРЕДА

Ну вот, казалась бы, шаг первый сделан. Главный вопрос был задан, а мифы спущены в канализационный люк со всеми потрохами. А дальше что? «Менталитет», – отвечает лингвист.

«Я считаю, что языковые среды делятся на разные среды по степени комфортности. Вот есть итальянская среда. Это максимальный уровень комфортности. Это значит, что если я встречу итальянца и скажу ему «Чао», он меня будет целовать и любить. Казахская языковая среда занимает одну из низших позиций. Если я попытаюсь поговорить по-казахски, мне скажут: «Да ты все равно не можешь, давай по-русски». Среда языковая должна быть дружелюбной», – посоветовал Дмитрий Петров.

Полиглот посоветовал стать восприимчивыми к тем, кто хочет войти в казахскую языковую среду, вне зависимости от его национальности.

ГЛАВНЫЙ СЕКРЕТ

Так почему же у некоторых уровень языкового знания не продвигается ни на йоту, а заученные школьные фразы «ху из он дьюти тудей» и «лондон из зе экэпитал оф грейт бритн» становится трудно перевести на казахский даже со словарем?

«Изучение языков – это на 50 процентов – чистая психология, а 50 процентов – чистая математика. Когда мы начинаем изучать что-то новое, нередко приходит блокирование – естественная реакция организма. Нам становится трудно дышать, когда мы не можем выразить свои мысли. Вот эти блоки нужно научиться преодолевать», – сказал Дмитрий Петров.

Лингвист добавил, что у каждого языка есть свой цвет и запах.

НАПРЯГИ ИЗВИЛИНЫ

Восторженного читателя предупреждаю, что один тренинг Петрова или просто прочитанная книга – не волшебная палочка и не сделает «Вжух». 16-часовый курс – это лишь базовый уровень, который легко можно освоить, разбив на 14 дней.

Для изучения казахского языка автор пока еще не издал книгу, но собирается. А пока его ТВ-аналог можно без труда найти на YouTube – реалити-шоу «ТілашарENTER» от российского сенсера вышло в Сеть несколько лет назад.

«К большому сожалению, многие люди, отучившись в школе, приобретают не любовь к языку и не знания, а, наоборот, отторжение и собственные комплексы. В конечном счете мы учим

языки не для того, чтобы получить пятерку на экзамене, а с целью получить свободу и удовольствие от коммуникации. Нужно напрячь извилины, приложить усилия – тогда все получится», – мотивирует Дмитрий.

ЛИРИЧЕСКОЕ ОТСТУПЛЕНИЕ

«Поверь в себя – ты сможешь», – кричат социальные сети, всеми возможными и невозможными способами пытаясь заставить человека начать – таки делать что-то не с понедельника и вторника, а сейчас. Поддаваясь энтузиазму, мы нередко бежим в удивительный мир изучения нового и странного языка, чтобы всем показать, как мы «шпрехен зе дойтч» или «спик инглиш». Вот только лежа на мягком диване, со словами «Все равно не получится, куда уж там мне», мы блокируем себя и свое сознание, а попытки овладеть иностранным, а иногда и родным языком, заедаем горячими сосисками. И наш громкий, печальный выдох становится окончательным поражением.

НУ И КАК ЖЕ ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЗА ДВЕ НЕДЕЛИ?

Резюмируя слова Дмитрия Петрова, отвечаю.

Во-первых, нужно избавиться от психологических блоков.

«В этом помогут дыхательные упражнения или йога», – сказал Дмитрий Петров.

Во-вторых, определиться, с какой целью вы собираетесь учить казахский язык.

В-третьих, полюбить язык всей душой.

В-четвертых, избавиться от выдуманных мифов о сложности казахского.

В-пятых, не ждать, что за две недели можно выучить казахский язык полностью. Помните, 14 дней вам нужны только для создания базового пласта знаний.

Өзге тілдің бәрін біл, өз тілінді құрметте. Не смогли перевести? Сделайте еще одну попытку через две недели.

Айгүзель КАДИР
ru.sputniknews.kz
(в сокращении)

ЮНЕСКО включил казахский язык в список языков, которые находятся под статусом «уязвимый». К уязвимым обычно относят те языки, которые используются дома, в быту, но не в организациях образования, например, в школах и ВУЗах. К примеру, наряду с казахским в этот список попали белорусский, башкирский и чувашский.

ОБРАЩЕНИЕ К ЮНЕСКО

Да, с белорусским все понятно. Дело в том, что хотя большинство жителей Белоруссии формально знают родной язык, но 98% студентов получают высшее образование на русском языке. Также большая часть школьников учится именно в русских школах. Здесь казахский не идет ни в какое сравнение с белорусским – у нас на казахском языке получают образование 75% всех школьников, независимо от национальности. А процент именно казахов в казахских школах доходит до 90%.

Примерно такая же ситуация в наших ВУЗах – 70% от общего количества студентов получают образование на государственном, а среди студентов-казахов данный показатель достигает 85%. Да и по числу носителей разница большая – на белорусском говорят по всему миру около 6 миллионов человек, на казахском – около 15 миллионов и это как минимум.

Но самое главное – это прогресс в развитии казахского языка, который был достигнут за годы Независимости. Число носителей в самом Казахстане выросло более чем в два раза и сейчас продолжает расти. А сравнивать казахский с башкирским и чувашским совсем уж некорректно, поскольку башкиры и чуваша, к сожалению, не имеют пока государственности и, соответственно, подвержены очень сильной ассимиляции со стороны русских.

Поэтому большая просьба к ЮНЕСКО убрать казахский из списка уязвимых языков и включить в список безопасных языков, что более соответствует истинному положению казахского языка в мире. Это необходимо сделать для того, чтобы мы, носители языка, перестали испытывать комплекс языковой неполноценности, который может негативно сказаться на дальнейшем развитии нашего родного языка – одного из самых богатых языков мира.

Также просьба к ФБ-друзьям, к активистам, патриотам, которые имеют отношение к ЮНЕСКО, к редакции Википедии и т.д. приложить все усилия для того, чтобы убрать казахский из списка уязвимых языков. С уважением, Руслан Тусупбеков.

СҮЙІНІШ!!!

После моего обращения по поводу статуса казахского языка в Википедии поменяли статус с «уязвимого» на «безопасный»! Вот что Фейсбук животворящий делает! Конечно, отредактировать саму статью в Википедии нетрудно в принципе. Но здесь важен сам факт.

Теперь дело за списком ЮНЕСКО, который тоже скоро поменяют, надеюсь.

Почему это было так важно для меня, друзья? Потому что статус «уязвимый» по отношению к языку создаёт ложное впечатление о казахском, как о не востребованном языке.

Вообще, в последнее время стали почему-то много писать о том, что наш язык вымирает и пр. Не есть ли это информационная атака на казахский язык?

Где-то нашли цифру в двадцать миллионов носителей языка, и если это количество ниже, то язык вымрет, якобы. Это далеко не так, конечно. Вон, на иврите говорят всего семь миллионов человек, но он чувствует себя очень уверенно, а чем казахи хуже евреев, скажите?

Руслан ТУСУПБЕКОВ

ОТ ЧЕГО УМИРАЮТ КАЗАХСТАНЦЫ?

ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ СМЕРТНОСТИ

По мнению заместителя директора Национального центра общественного здравоохранения МЗ РК Жамили Баттаковой, в настоящее время, как и в других странах мира, в Казахстане особое внимание необходимо уделить профилактике неинфекционных заболеваний: болезней сердечно-сосудистой системы, сахарного диабета, онкологии.

По состоянию на 2017 год в Казахстане больше всего людей умирает от болезней органов системы кровообращения – 24,44% всех умерших, на втором месте – болезни органов дыхания – 12,89%, третье место – от новообразований – 12%, меньше всего казахстанцев погибает от инфекционных и паразитарных болезней – 1,09%.

От болезней системы кровообращения в 2017 году умерло 31 536 человек, в том числе от гипертонической болезни – 856, от ишемической болезни – 11 469, от сосудистого поражения мозга – 11 864 человека.

От болезней органов дыхания скончалось 16 635 человек, из них от гриппа, ОРЗ и пневмонии – 3 670, от туберкулеза – 540 человек.

По данным КазНИИОиР, в структуре смертности населения РК злокачественные новообразования находятся среди ведущих причин. От новообразований в 2017 году умерло 15 479 человек, из них от злокачественных новообразований – 15 133 человек.

По структуре смертности от злокачественного новообразования в 2017 году рак легкого занимает первое место и составляет 13,7 умерших на 100 тысяч населения. Рак желудка находится на втором месте, составляя 9,5 человек на 100 тысяч, рак молочной железы в структуре смертности от ЗНО занимает третье место, где показатель составляет 6,9. Эксперты научно-исследовательского института отмечают, что на показатели смертности влияют уровень заболеваемости, ранняя диагностика злокачественных новообразований, выявление запущенных форм онкологических заболеваний.

От несчастных случаев, отравлений и травм в том же периоде погибло 12 538 человек, из них 908 человек – от убийств, 2 665 – от самоубийств, 2 353 человека – несчастных случаев на транспорте.

От болезней органов пищеварения умерло 11 589 человек, от инфекционных и паразитарных болезней – 1 411 граждан.

КОГО В КАЗАХСТАНЕ УМИРАЕТ БОЛЬШЕ?

По расчётам Kursiv Research и данным КС МНЭ РК, мужчин в среднем в 1,42 раза умирает больше, чем женщин.

Одной из основных причин смертности мужчин в 2017 году

Среднегодовая численность населения Казахстана в 2017 году, по данным Комитета по статистике МНЭ РК, составила 18 037 776 человек. Население Казахстана за последние 10 лет выросло на 15,1%, что обусловлено высокими темпами рождаемости и уменьшением показателя смертности (390,2 тысячи родившихся к 129 тысячам умершим в 2017 году).

Показатель смертности является одним из ключевых индикаторов здоровья населения и социально-экономического благосостояния, считает экономист Всемирного банка по Центральной Азии Азамат Агайдаров. «Традиционно уровень смертности ниже в развитых экономиках против стран с низким уровнем дохода. Это объясняется не только разным уровнем экономического благосостояния стран, но и множеством других факторов, таких как развитость социальной инфраструктуры, доступность и качество медицинского обслуживания и загрязненность окружающей среды», – отметил эксперт.

По словам эксперта, повышение смертности в периоды экономического роста может быть связано с высоким загрязнением окружающей среды, продолжительностью рабочего времени и переутомлением рабочих, а также высокой смертностью на дорогах из-за плотного трафика. «Таким образом, высокое экономическое благосостояние страны не всегда сопряжено с низким уровнем смертности и высокой продолжительностью жизни», – заключил Агайдаров.

стали несчастные случаи, отравления и травмы, что превышает смертность среди женщин в 3,46 раза, в том числе от самоубийств – в 4,34 раза, от убийств – в 4,16 раза, от транспортных несчастных случаев – в 2,54 раза, от туберкулеза – в 2,83 раза.

Самоубийств в Казахстане в 2017 году зафиксировано 2 665 случаев, из них на мужчин приходится 2 166 случаев и только 499 инцидентов среди женщин. 908 убийств совершено в стране в том же году, из них мужчин – 732 человека и 176 женщин. Отметим, что городское население лидирует по убийствам в 1,28 раза.

В транспортных несчастных случаях погибло 2 353 человека, в том числе 1 689 мужчин и 664 женщины.

По мнению экспертов МЗ РК, больше 50% всех смертей наблюдается среди мужчин. Так, например, 56% смертности от БСК, 78% несчастных случаев, травм и отравлений и 53% смертности от злокачественных новообразований приходится на население мужского пола. Как говорят представители министерства, это связано с неправильным образом жизни, распространённостью табакокурения и употреблением алкоголя, нездоровым питанием, несоблюдением режима работы и отдыха, техники безопасности на производстве и на дороге, а также низкой физической активностью.

ГДЕ В КАЗАХСТАНЕ УМИРАЕТ БОЛЬШЕ ЛЮДЕЙ?

В регионах показатель смертности населения заметно отличается. По общей смертности в Казахстане лидирует Северо-Казахстанская область (6 640 умерших к 560 942 человек населения региона), за ней идут, соответственно, Костанайская (8911 к 877 375), Восточно-Казахстанская (14 031 к 1 386 656), Акмолинская (7393 к 736 656) области.

По сведению МЗ РК, наиболее высокие показатели смертности от болезней системы кровообращения наблюдаются в Карагандинской (314,27 умерших на 100 тыс. населения), Акмолинской (259,14), Павлодарской (221,58), Западно-Казахстанской (220,27), Северо-Казахстанской (217,49) областях. Наиболее низкие – в Мангыстауской (59,86), Кызылординской (123,5), Актюбинской (130,03), Атырауской (131,90) областях и в Астане (123,10).

По данным КазНИИОиР, лидирующие позиции среди регионов по высокому уровню смертности по злокачественным новообразованиям принадлежат Павлодарской – 130,8 умерших (на 100 тысяч населения в 2016 году – 142), Восточно-Казахстанской – 126,5 (2016 год – 129,2), Акмолинской – 120,5 (2016 год – 121,6), Северо-Казахстанской – 115,7 (2016 год – 121,6), Карагандинской – 95,5 (2016 год – 99) областям. Как отметили в КазНИИОиР, возрастание показателя смертности относительно 2016 года были зарегистрированы в Южно-Казахстанской области – 53,2 на 100 тысяч населения (2016 год – 48,9) и в Алматы – 86,4 (2016 год – 83,1).

СМЕРТЬ НА ДОРОГЕ

По сообщению ВОЗ, ДТП обходятся большинству стран в 3% их валового внутреннего продукта. 90% случаев смерти на дорогах происходит в странах с низким и средним уровнем доходов, хотя на эти страны приходится примерно 54% всех транспортных средств в мире.

Как сообщается в докладе ВОЗ, в мире ежегодно в результате дорожно-транспортных аварий умирает более 1,25 миллиона человек. Лица, пострадавшие в результате ДТП, их семьи и страны в целом несут значительные экономические убытки, в том числе стоимость лечения, утраченная продуктивность тех, кто погиб и стал инвалидом из-за травм, а также членов их семей, которым необходимо время, свободное от работы или учебы для ухода.

В Казахстане, по данным КС МНЭ РК, в транспортных несчастных случаях в 2017 году погибло 2 353 человека, в дорожно-транспортных происшествиях умерло 2 086 человек. Большинство погибших в дорожно-транспортных происшествиях находилось в возрасте 21-39 лет.

Число дорожно-транспортных происшествий в стране распределено по следующим видам: наезд на пешехода – 43,5%, столкновения транспортных средств – 35,3%, вследствие опрокидывания – 7,9%, наезд на

препятствие – 4,4%, вследствие падения пассажира – 3,3%, наезд на строящиеся транспортные средства – 1,7%, наезд на животных – 0,7%, наезд на велосипедистов – 2,0%, другие виды происшествий – 1,2%.

По словам ведущего специалиста по транспорту Всемирного банка Алии Каракуловой, официальная статистика РК дает информацию только по пяти причинам дорожно-транспортных происшествий. Так, из года в год лидирующей причиной ДТП является превышение скорости (29% от общего числа ДТП в 2017 году), на втором месте – проезд пешеходных переходов (13%), выезд на полосу встречного движения и переход пешеходами проезжей части в неустановленном месте (по 4%), управление транспортных средств в состоянии алкогольного и наркотического опьянения (2%), в остальных 47% причина ДТП указывается как «другие».

По мнению эксперта, для снижения аварийности необходимо знать все причины. «Для этого нужно улучшить сбор данных и учитывать такие параметры, как, например, отвлечение за рулем на чтение СМС, звонки, еду (лидирующая причина аварий в США), дефекты дизайна автотранспортного средства, небезопасное перестроение, вождение в состоянии сонливости, дефекты дорожной инфраструктуры, опасный дизайн дороги, погодные условия, время суток, езда впритык к впереди идущему авто, ямы на дорогах и прочее. Для снижения уровня ДТП и снижения смертности в Казахстане можно использовать программу безопасности на дорогах Vision ZERO», – заключила представитель ВБ по ЦА.

Одной из частых причин ДТП представитель ТОО «Казавтотдор» Азамат Базарбеков считает засыпание и потерю бдительности водителей на дорогах. Эксперт отметил, что в Казахстане проводится активная работа по применению шумовых полос для повышения внимания водителей на аварийно-опасных участках дорог и при подезде к пешеходному переходу, для оповещения участников движения о состоянии покрытия проезжей части и погодных условий на основных участках автомобильных дорог республиканского значения устанавливаются светодиодные дорожные знаки с меняющейся информацией: «Дождь», «Снег», «Туман», «Гололед».

«В 2018 году предусмотрено устройство информационного табло в количестве 22 штук для измерения фактической скорости движения автомобиля», – сообщил Базарбеков...

ЗАЧЕМ РОССИЯ ПУГАЕТ КАЗАХСТАН ТРЕТЬЕЙ МИРОВОЙ ВОЙНОЙ

Накануне в России прошла конференция, посвященная проблематике экстремизма, терроризма и радикальных религиозных течений. Ключевым выступлением на конференции стала речь председателя научно-консультативного совета при Антитеррористическом центре СНГ полковника полиции и доктора юридических наук Марианны КОЧУБЕЙ.

Основной темой её выступления стала якобы грядущая третья мировая война. Также российский эксперт заявила, что в грядущем конфликте россияне «ждут испытания, а наших братьев - узбеков, казахов и таджиков - ждут еще большие испытания».

По мнению госпожи Кочубей, война начнется с Азии. При этом во время своего выступления она даже показала карту, где были обозначены «фронта» грядущей войны. На этой карте территория Казахстана напрямую попадает в область так называемого прикаспийского фронта.

Учитывая столь громкие заявления, корреспондент обратился к политологу, специализирующемуся на вопросах Центральной Азии и Ближнего Востока, Исламу КУРАЕВУ, дабы узнать, почему в России заговорили о третьей мировой войне и по какой причине Казахстану в ней прогнозируют ужаснейший исход.

- Марианна КОЧУБЕЙ заявила, что «барабаны войны слышны все отчетливее», и спрогнозировала грядущую третью мировую войну. Оправданны ли такие заявления или же все это высосано из пальца?

- Если говорить честно, то особых причин для так называемой третьей мировой войны нет. В докладе госпожи Кочубей я не увидел каких-либо аргументов или предположений к этому. Просто ряд непонятных прогнозов, половина из которых говорит, что человек в целом не владеет ситуацией. Некоторые факты, особенно связанные с Афганистаном, сильно выдают докладчика и напрямую противоречат последней встрече в Москве между рядом стран и лидеров «Талибана».

- Многие эксперты считают, что время глобальных, мировых войн уже давно прошло и все

последующие конфликты будут происходить локально.

- Соглашусь с этим мнением, так как и сам не раз высказывался таким образом, так как глобальные войны — это что-то заоблачное на данный момент. А вот локальные войны — это нормальная тенденция современного мира, которая началась после установки биполярной системы миропорядка. Хотя, скажу больше, именно эта система и задала тон локальным войнам. На самом же деле в будущем будут воевать не государства, а частные военные компании, отстаивая интересы не только стран, но и ТНК, которые за последние годы укрепили свое влияние как международных акторов.

- Госпожа КОЧУБЕЙ назвала четыре очага военных конфликтов. «Первым фронтом» она назвала регион Южно-Китайского моря и объяснила это обострившимися отношениями Китая и США. Действительно ли конфликт между Америкой и КНР может обостриться настолько сильно?

- И КНР, и США понимают, что им это не особо-то надо. Даже в нынешней экономической войне между этими странами мы наблюдаем ситуацию, когда стороны находят компромиссы, идут на уступки и договариваются. Китай не та страна, которая ведет агрессивную политику, все мы знаем, что это государство гармонии... Мысль у них заложена следующим образом: «Зачем применять силу, ведь если мы захотим, то и так сможем поглотить весь мир».

- «Вторым фронтом» Кочубей называет Центральную Азию и считает, что она будет переправной точкой для вторжения боевиков Синьцзян-Уйгурского автономного района в Китае.

- Госпожа Кочубей, скорее всего, не знает о военном потенциале Китая и о том, как

он пресекает подобные действия у себя. Думаю, что мы в Казахстане отчетливо знаем, что там творится, из-за поступления различной информации. Идет полная ассимиляция, и прикладывается максимальное количество усилий для деисламизации региона. И горстка боевиков там растворится, как и тысячи таких же их предшественников...

- На что рассчитаны столь громкие заявления о третьей мировой войне? Для кого и зачем они делаются?

- Видимо, российская сторона всеми силами пытается убедить страны ЦА для дальнейшего укрепления военного сотрудничества с РФ. Москва отчетливо понимает, что страны Центральной Азии уже постепенно уходят из-под ее влияния в силу того, что общество в этих странах уже другое, и в большом смысле государства стали моноэтническими и готовы выстраивать свою собственную внешнюю политику. В связи с этим выгодно создать мнимую опасность в виде террористов, угрозы новой войны и, конечно же, пугать тем, что Китай хочет нас поглотить.

Скорее всего, они проверяют реакцию нашего общества, нащупывают уязвимые места. Боевики нам уже не страшны, а вот тема Китая захудит хорошо. Но сама тема искусственно раздута до максимума. На мой взгляд, не стоит обращать внимание на такого рода заявления и следовать своим курсом, не усложняя самим себе жизнь.

Со своей же стороны хотел бы призвать наших граждан не вестись на провокации и не устраивать синофобные настроения, все это больше похоже на шоу.

Почему Путин так и не победил ИГИЛ и какова вероятность вторжения террористов в Казахстан

Недавно глава МИД РК Кайрат АБДРАХМАНОВ заявил, что «разгромленные» в Сирии террористы ИГИЛ, являющиеся выходцами из стран ЦА, могут стать реальной угрозой для нашего региона. Подобное заявление сразу же вызывает несколько вопросов. Во-первых, действительно ли ИГИЛ можно назвать «разгромленным»? Ведь боевые действия на территории Сирии до сих пор идут, а из зарубежных новостных сводок можно узнать, что сдаваться террористы пока не собираются и на данный момент набирают силу.

Во-вторых, действительно ли ИГИЛ может быть «реальной угрозой» для стран Центральной Азии и для Казахстана в частности? Именно с этими вопросами корреспондент обратился к политологу Исламу КУРАЕВУ.

- На своей странице в Facebook вы пишете о том, что можно предполагать укрепление ИГИЛ. Что происходит и чем можно объяснить это укрепление?

- Данное высказывание было относительно группировки, расположенной в Сирии. Ситуация там крайняя, в той же провинции Сувейда, которая в большей своей части пустынная и фактически неприступна. Эту территорию уже долгое время контролирует ИГИЛ, а правительственные войска основательно там забуксовали, погибают сотни солдат и падает моральный дух армии. Аналогичная ситуация складывается и в районе города Хаджин, где вроде с успехом продвигались силы СДФ (курды), а после песчаной бури без авиации и дронов стали уступать территории одну за другой. Это все придало ИГИЛ силу и второе дыхание, таковы успехи террористов не только в Сирии, но и в Ираке. События таким образом уже давно не развивались.

- Еще в конце 2017 года Владимир ПУТИН заявлял чуть ли не о полном разгроме ИГИЛ. Почему боевые действия идут до сих пор?

- Объявление победы — это исключительно политический ход и не более. Для разгрома террористов еще многое надо сделать. Они фактически создали некие квазигосударственные анклавы внутри Сирии и успешно их обороняют. Их армия приспособлена к ведению такого рода военных действий и к сложившимся погодным условиям в отличие от армии Асада или же курдских формирований.

- Что мешает победить ИГИЛ? Кому может быть выгоден непобежденный ИГИЛ?

- Непобежденный ИГИЛ — это легитимность присутствия третьих сил на территории Сирии. Но и победить их не так просто. Там, где расположились боевики, невозможно действовать авиации, а без нее продвижение идет крайне сложно и фактически обрекает идущих туда солдат на самоубийство. Вот и вся картина.

- Глава МИД РК Кайрат АБДРАХМАНОВ, отвечая на вопросы РИА Новости, заявил, что боевики ИГИЛ могут стать «реальной угрозой» для Центральной Азии. О какой угрозе идет речь?

- Если бы такое заявление сделал полевой генерал, который прошел войну, то можно было бы воспринимать его всерьез. Военные действия на территории РК точно невозможны в силу своей особенной географии и погодных условий, да и демография у нас не соответствует территории.

Теперь попробую объяснить, почему именно эти факторы:

География. Да, ландшафт нашего государства приспособлен к партизанской войне, но нужно знание региона, чего у ИГИЛ нет. Плюс ко всему наши города расположены слишком далеко друг от друга, растягивание фронта ничего не даст, нужна миллионная армия с тяжелой техникой.

Погода. Попробуйте представить, что будет с людьми, которые всю свою жизнь провели в теплой Сирии, а после поехали в холодную Центральную Азию, где ветры отмораживают части тела.

Демография. В Казахстане нет того количества людей, которые были бы сторонниками ИГИЛ, да и население наше их не поддержит, а без населения продвижение в города нереально.

- В какой из стран ЦА могут обособиться сирийские террористы?

- Вопрос надо ставить следующим образом: «А ослались ли еще террористы ИГИЛ?». Думаю, нашим странам не стоит особо переживать, главное — реагировать вовремя на различные вызовы, дабы не создавать прецедент среди населения.

- Если все же допустить, что выходцы из ИГИЛ обособятся в одной из стран ЦА, то может ли это привести к масштабному вооруженному конфликту, подобному сирийскому?

- Если не ошибаюсь, в Центральной Азии с 1991 года ожидают войну, но ее все еще нет и не будет в ближайшее время. Зачем террористам ЦА, в которой особо ничего нет, когда можно пойти в ту же Европу. Какое-то сомнительное запугивание населения идет. В иранской прессе аналогичные заявления, хотя недавно я дал широкое интервью иранским изданиям, где обрисовал реальную картину происходящего. Удивило, что они перестали расквашивать тему. А вот чего добиваются российские и наши СМИ, относительно непонятно.

Қазақ Бас сәулет-құрылыс академиясы биылғы күзде сәулет-құрылыс және дизайндық бейін мамандықтары бойынша оқу-әдістемелік бірлестігінің 30 жылдық мерейтойын атап өтпекші. Оқу-әдістемелік бірлестіктің жоғары білім саласында қазіргі алатын орны ерекше болғандықтан қысқаша тарихи шолу жасайық.

ОӘК алғаш рет 1987 жылы, сол кездегі КСРО жоғары және арнайы орта білім министрлігінің бұйрығымен мемлекеттік-қоғамдық ұйым ретінде құрылған болатын. Алғашқы мәжілісі Мәскеу инженерлік-құрылыс институтында өтті және оған еліміздің 24 жоғары орны мен бірқатар министрліктердің өкілдері қатысты. ОӘБ құрамына инженерлік-құрылыс мамандығы бойынша КСРО 142 ЖОО енді, оның 11-і қазақстандық жоғары оқу орны болды.

ЖАҢА БАСТАУЛАР ҚАЙНАРЫ

бағдарламалары, жоғары білім және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мемлекеттік стандарттарының жобалары, типтік оқу жоспарлары мен бағдарламалары, ҚР бойынша мамандық жіктегіштері талқыланып, оқулықтар мен оқу құралдарына пікір білдіріп, баспадан шығаруға ұсыныстар енгізу сияқты өзекті мәселелер қарастырылады.

Республикалық оқу-әдістемелік бірлестік жұмысының мән-мазмұны 2000 жылдан бастап өзгеше сипат алып жаңара бастады. Себебі, іс тізгінін ҚазБСҚА ректоры, техника ғылымдарының докторы, жас та жігерлі, терең білімді азамат, профессор Ә.А. Құсайынов өз қолына алған

Барлық ЖОО географикалық орналасу сипатына қарай 15 өлкелік бөлімге бөлінді және бас өлкелік институттар белгіленді. Қазақ КСР бойынша бас өлкелік институт болып – Алматы сәулет-құрылыс институты, ал Қазақ өлкелік бірлестік төрағасы болып АСҚИ ректоры – П.А.Атрушкевич тағайындалды.

ОӘБ негізінде құрылыс саласындағы жоғары оқу орындарының Қауымдастығы қоғамдық ұйым ретінде құрылып, жоғары білім саласындағы өзара әрекеттер мен бірлесе жұмыс істеу мүмкіндігін кеңейте түсті. Қазіргі таңда бұл қауымдастық халықаралық қоғамдық ұйым мәртебесін алғанын және біздің оқу орнымыз оның белді мүшесі екенін мақтанышпен айта аламыз.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғаннан кейін 1993 жылдың желтоқсан айында ҚР БЖҒМ бұйрығымен жоғары оқу орындарының оқу-әдістемелік бірлестігі ұйымдастырылып бекітілді. Осы бұйрық негізінде ОӘБ қызметінің типтік ережелері мен құралымы айқындалды. Қазақстан Республикасы бойынша сәулет-құрылыс мамандықтары бағытындағы бас жоғары оқу орны болып – Қазақ мемлекеттік сәулет-құрылыс академиясы анықталып, оған 14 ЖОО мүше болып кірді.

ҚР БЖҒМ 2003 жылдың қаңтар айындағы №42 бұйрығы бойынша Республикалық оқу-әдістемелік кеңес (РОӘК) Ережесі бекітілді және «Оқу-әдістемелік секция (ОӘС)» түсінігі қалыптастырылды. Қазақстан бойынша сәулет және инженерлік-құрылыс мамандықтарына басшылық ҚазБСҚА құзырына берілді. Қазіргі таңда оның құрамына көп деңгейлі (бакалавриат, магистратура және докторантура) «Сәулет», «Дизайн», «Құрылыс», «Құрылыс материалдарын, бұйымдары мен конструкцияларын өндіру», «Ағаш өңдеу және ағаштан жасалған бұйымдар технологиясы (қолдану саласы бойынша)» мамандықтары кіреді.

Сәулет және инженерлік-құрылыс мамандықтары бойынша ОӘБ өз міндеттерін АСҚИ-ҚазБСҚА негізінде 1988 жылдан бастап жүзеге асыра бастағандығын қысқаша шолудан анық байқауға болады. Бұл бірлестік басында 11 ЖОО мүше болса, қазір олардың саны 38-ге жетті.

ОӘБ мақсаты – сәулет-құрылыс және дизайндық бейін мамандықтары бойынша Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру сапасы мен дамуын қамтамасыз ету және білім беру ұйымдарының қызметін үйлестіру болып табылады. Осы мақсатта ОӘБ мәжілістерінде ҚР білім саласын дамыту бойынша мемлекеттік

болатын. Ол жоғары мектепте жүргізілетін оқу-тәрбие жұмыстарын түбірімен қайта құру арқылы білім беру бағдарламаларын алғы саптағы жақын және алыс шетелдік университеттердің білім стандарттарына барынша сәйкестендіруге күш салды. Қазақстан үшін тың бастама – кредиттік оқу жүйесі енгізілді, бұл шара студенттерге әлемдік білім кеңістігінде еркін жүзуге, білімді шетелдерде еш кедергісіз жалғастыруға, мамандығы бойынша алған дипломын әлемнің кез келген бұрышында танытуға кеңінен мүмкіндік берді. Осы бағытта, оқу-әдістемелік бірлестік тек елімізде ғана емес, алыс-жақын шетелдермен де байланысқа шығып жұмысын жаңа қырынан көрсете бастады.

2000 жылдан бастап дипломдық бітіру жұмыстарының көрме сайыстары жүргізіле бастады. Конкурстар Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясында басталып, өлкелік жоғары оқу орындарында да өткізілді. Мысалы, 2003 жылы Қорқыт-Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінде, 2004 жылы Д.Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университетінде, 2007 жылы М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде, 2009 жылы С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінде талқыланып өткізілді.

Қазақстан тарихында тұңғыш рет, т.ғ.д., профессор, академик Ә.А.Құсайыновтың тікелей ұйымдастыруымен және ТЮРОК-СОИ бас хатшысы Д.Қ.Қасейіновтің қолдауымен, 2009 жылы Түркияның Малтепе университетінде алғашқы халықаралық сайыс өткізілді. Осы сайыс Еуразия сәулет-құрылыс және дизайнерлік мектептерінің қалыптасуына, сайыстың әрі қарай Халықаралық Фестиваль дәрежесіне дейін дамуына жол ашты.

Фестиваль жұмыстарын сапалы түрде реттеу мақсатында, оның техникалық жақтарына да көп көңіл бөлінді. Бұрын бакалавриат және магистратура дәрежесіндегі бітіру жұмыстарын қағаз түрінде арқалап келіп талқылайтын алқа мүшелері 2016 жылдан бастап on-line тәртіпке көшті. Бұл тәртіптің артықшылықтары өте көп – алқа мүшелері әр елден, әр жоғары оқу орнынан болуы; сайысқа келіп түскен бітіру жұмыстары оқу деңгейі мен мамандығына қарай сараланып сайтқа жүктелуі; алқа мүшелері ешқандай шығынсыз өз жұмыс орнында отырып бағалау мүмкіндігі; алқа мүшелерінің қандай да бір ықпалдан тәуелсіздігі; жұмыстар нәтижесін күні бұрын қорытындылау және жүлделі орындарды анықтау; дипломдар мен сертификаттарды уақытылы толтыру және т.б.

Жыл сайын осы Халықаралық Фе-

стиваль жұмысының қарқындап дамып, оған қатысуға тілек білдірген алыс-жақын шетелдер саны артып келе жатқандығы – оның заман талабына сай өміршеңдігінен хабар береді. Сөзіміз жалаң болмас үшін мысалдар келтіре кетейік:

I Халықаралық Фестиваль 2009 жылы Түркияның Стамбул қаласында Малтепе университетінде өткізілді. Оған Еуразияның 7 елінен 18 ЖОО қатысып, 115 бітіру жұмыстары талқыға салынды; II Халықаралық Фестиваль 2011 жылы Қазақстанның Алматы қаласында Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясында өткізілді. Еуразияның 8 елінен 36 ЖОО қатысып, 200 бітіру жұмыстары

талқыланды; III Халықаралық Фестиваль 2013 жылы Түркияның Стамбул қаласында Йылдыз техникалық университетінде өткізілді. Еуразияның 12 елінен 38 ЖОО қатысып, 261 бітіру жұмыстары сайысқа түсті; IV Халықаралық Фестиваль 2014 жылы Қырғызстанның Ыстық көл аймағында өткізілді. Еуразияның 8 елінен 33 ЖОО қатысып, 241 бітіру жұмыстары талқыға салынды; V Халықаралық Фестиваль 2015 жылы Италияның Флоренция қаласында Ромуальдо дель Бианко Қоры негізінде өткізілді. Еуразияның 15 елінен 37 ЖОО қатысып, 217 бітіру жұмыстары талқыланды; VI Халықаралық Фестиваль 2016 жылы Солтүстік Кипрдің Пейкоша қаласындағы Таяу Шығыс университетінде өткізілді. Оған Еуразияның 18 елінен 51 ЖОО қатысып, 246 бітіру жұмыстары талқыланды; VII Халықаралық Фестиваль 2017 жылы Ресейдің Самара қаласындағы Самара мемлекеттік техникалық университетінде өткізілді. Еуразияның 15 елінен 52 ЖОО қатысып, 332 бітіру жұмыстары талқыланды. Таяу арада VIII Халықаралық Фестиваль Кишинев қаласындағы Молдавия техникалық университетінде өткізіледі деп жоспарлануда. Оған қатысуға тілек білдірген Еуразия елдері мен талқыға түсетін жұмыс саны біршама артқан.

Еуразия сәулет-құрылыс және дизайнерлік мектептерінің Халықаралық Фестиваль жұмысының тағы бір ерекшелігі – тәрбие жұмыстарына да көп көңіл бөледі: қазақ халқының ұлттық құндылықтары мен салт-дәстүрлері кеңінен насихатталып, Еуразия елдеріне паш етіледі. Халықаралық Фестивальға қатысушы әр ел өз мәдениетінен хабар беріп, үлес қосады. Шын мәнінде, бұл Фестиваль өз тәртібі мен ұстанымдары қалыптасқан халықаралық мерекеге айналып келеді. Осы жылдар ішінде оқу-әдістемелік бірлестік қызметі өз құрамына білім саласын дамыту және жетілдіру ісіне шын берілген нағыз жанашырларды, өз ісінің майталмандарын топтастыра алатын мықты командаға айналғанына уақыт куә.

Еліміздің жарқын болашағын тұрғызуға лайықты жаңа ұрпақты тәрбиелеуде, оларға заман талабына сай жоғары сапалы білім беріп, ғылым мен техника жетістіктерімен сусындаған мамандарды дайындауға зор үлес қосып келе жатқан ұйым мүшелеріне зор табыстар тілейміз! Мерейтой құтты болсын!

Бану ӘЖІФАЛИЕВА,
т.ғ.м. «Құрылыс» мамандығы бойынша оқу-әдістемелік комиссия мүшесі

■ ІС-ШАРА

АЛМАТЫДА XI MEDIA-ҚҰРЫЛТАЙ ӨТТІ

Онда қалыптасқан дәстүрге сай бас редакторлар мен қазақстандық басылымдардың иелері, сарапшылар, саясаттанушылар, журналистер мен қоғамдық қайраткерлер отандық БАҚ нарығын дамытуға байланысты мәселелерді кең ауқымда талқылады.

«Қазақстанның медиа нарығы: жыл сайынғы тексеру және диагностика» тақырыбына арналған басты панельдік отырыс дәл осы мәселелерді қамтыды. Жиында ақпарат және коммуникациялар министрлігінің өкілі Бекзат Рахымов, Медиа альянс басқармасының төрағасы Арманжан Байтасов, Құқықтық медиа орталығының директоры Диана Окременова және басқа сарапшылар Қазақ елі қоғамының жалпы әлеуметтік-экономикалық өмірі аясындағы медиа-нарықта қазір болып жатқан өзгерістер жөнінде ой қозғады. Сол секілді «Алаш медиа тобы» ЖШС бас директоры Батыр Қазыбаев, саясаттанушы Айдос Сарым, «Atameken Business Channel» ЖШС бас директоры Канат Сахарияновтардың пікірлері көңілден шықты.

Конференцияның «Цифрлік дәуірдегі бұқаралық медиа: өлше де, үстем бол» деген басты тақырыбы кездейсоқ таңдалып отырған жоқ. Жаппай цифрге көшіп жатқан осы заманда медиа тиімділігін дәл әрі нақты өлшеу БАҚ-тың бизнес-стратегиясына тікелей әсер етеді.

Арнайы панельдік пікірталаста, әсіресе, соңғы жылдары зор маңызға ие болып келе жатқан қазақ тіліндегі БАҚ-ты дамыту мәселесіне баса назар аударылды. Өйткені мемлекет қазақ тілді БАҚ-ты дамытуға елеулі қаржы салғанына қарамастан, бұл іс әлі де болса нарық талабына сай қадам баса алмай отырғаны, контентті монетизациялау жағы өте бәсең екені, жарнамаға бөлінетін уақыт пен алаңды сату жағынан маркетингтік стратегиясының жоқтығы жасырын емес «Біз бұрынғысынша пікірталастар мен талқылау аясында медиа нарықтың ең өзекті деген мәселелеріне баса көңіл бөліп отырмыз, – деді Қазақстан Баспасөз клубының президенті Әсел Қарауылова. – Өткен жылдар ішінде Медиа-құрылтай саладағы ең басты оқиғалардың біріне айналып үлгерді. Біздің міндетіміз – нақты мәселелердің бетін ашып, олардың шешімін тауып, келісімге келу, медиа саласының ашықтығы мен кәсіби деңгейін көтеру». Сондай-ақ, іс-шарада БАҚ жұмысының тиімділігіне талдау жүргізуге арналған дүниежүзі мойындаған технология – Charbeat сервисін Қазақстанда іске қосу аясында шеберлік сабағы өтті. Нью-Йорктен келген Charbeat командасы қазақстандық БАҚ-тың бәсекеге қабілеттілігін көтеруге арналған жүйенің мүмкіндіктерін егжей-тегжейлі түрде көрсетіп, халықаралық басылымдардың табысты кейстерімен таныстырды. Сонымен қатар жиын барысында Factcheck.kz командасы фактчекингке арналған арнайы шеберлік сабағын өткізді. Медиа-мамандар жалған аккаунттар мен фотосуреттерді тануға арналған жаңа құралдарды, ашық деректермен жұмыс істеу технологияларын ұсынды.

Айта кетейік, аталған жобаның тұрақты ұйымдастырушысы және авторы – Қазақстан Баспасөз клубы.

СҮРБОЙДАҚТАР мен «КӘРІ» ҚЫЗДАРДЫҢ НАЗЫ

■ ӘН ТАРИХЫ

Жуырда YouTube желісінде әнбаяны 73 миллион рет қаралған «Қайда?» әнінің авторы Диана Исмаиловамен бір ток-шоуда отырып, хабарға қатар түсуге тура келді. Үзілісте уақыт тауып, жас әншіден әннің шығу тарихына қатысты дерек сұрап, қызығушылық білдірген едім.

Диананың айтуынша, ән 2000 жылы 9-сыныпта оқып жүргенінде туған. Біртоға, оңашалықты қалайтын қыз бала алғашқы сезімдері туралы қызыға айта бастаған сыныптас құрбыларына сырттай қарай отырып, көкейіне әлдебір әуенді ұялатады. Сосын алғашқы шумағын жазып, өзі оңашада ыңылдап айтып жүреді.

— Ауыл менен қала, көше менен дала, Сені іздедім, мен сені ғана.

Ауыл менен қала, галактикада ма, Тілегің іздемей табыла ма?..

Бұрын-сонды шумақ жазып жүрмеген балаң сезімнің шала өлеңі екені көрініп тұр. Содан да болар, мұнысын ешкімге көрсеткісі де, тындатқысы да келмейтін. «Өлеңімнің пісіп-жетілмегенін өзім де білемін, — деп мойындайды Диана. — Бір сәтте-ақ ән мұншалықты «хитке» айналды екен деп ойламаппын».

Содан арада үш жыл өтіп, Диана Алматыға Т.Жүргенов атындағы Өнер академиясына «Эстрада вокал» бөліміне оқуға түседі. Ән өңдеушілердің біріне барып, бала кезінен «бауыр басып», көмейіне ұялап қалған әнін эстрада калпына салып, өңдеп, өз ортасында «ән айт деп қолқалай қалса ғана» айтып жүрмекке бекінеді. Ән өңдеуші екеуі әннің алғашқы нобайын жазып, қалғанын ертең жалғамалқа келісіп, жатақханаға кетеді. Осы сәтте студияға өз шаруасымен Ерке Есмахан келіп қалады. Әнді бір тындағаннан ұнатып қалады. Сосын ән өңдеушіге Дианаға телефон шалдырып, әніне Еркенің «құда түсіп» жатқанын жеткізеді. Көп ұзамай шыдамсыздана Еркенің өзі де телефон соғады. «Әдепкіде әнді сатпаймын деп бірден басымды ала қаштым. Себебі ән де, әннің сөзі де шикі еді. Бірақ, Ерке ойлануыма кеңес берді. Шынын айтсам, ән өңдеушіге төлейтін ақшам да жоқ еді, тек тәуекелге бел буып, жаздыртып жатқанмын. Осы әлеуметтік халім қамшы болды ма, арасында жылап та алдым, келіспекке лажым қалмады» дейді Диана. Оның үстіне Ерке сөзін белгілі бір ақынға өңдетіп алмаққа уәде етеді. — «Ашығын айтайын, Ерке әнді өңдемес бұрын «қалай орындағаным дұрыс?» деп менімен ақылдасып алды. Кей әншілер

сазгермен ақылдаспай, өз білгендерінше әнді өңдеп, негізгі идеяны жоғалтып алып жатады ғой. Еркенің мұнысы ұнады». Кейін Ерке Қайнар Алакөзөвке Диананың шумағына шумақ қостыртып, Диана-Қайнар «өлең-гибридімен» мына нұсқаны ән етіп, елге таратып жібереді.

Алматыда жоқ, жоқ,
Астанада жоқ, жоқ,
Сені іздедім, үмітті үзбедім.
Ақтөбеде жоқ, жоқ,
Шымқалада жоқ, жоқ,
Сені іздедім, үмітті үзбедім.
Сен жоқсың, жоқсың,

таба алмадым сені,
Сен жоқсың, жоқсың, іздемейсің мені.
Сен жоқсың, жоқсың,

бар болсан қайдасын?

Сен кімсің, жүрсің қайда?

Қазақ па екен өзі, ғажап екен сөзі?

Түсер маған қашан оның көзі.

Мейлі таз болса да, ақшасы аз болса да,
Ер жігіттің көркі — ой мен сана...

Ашығын айтайық, ән жастар арасында бірден «хитке» айналып, жарқ ете қалады. Арада ай өтіп, қырғыз әншісі Гүлназ Чыныбекқызы Еркеге телефон шалып, ән авторының телефон нөмірін алады. Дианаға телефон соғып, өз тілінде осы әнді айтқысы келетінін жеткізеді. «Қырғыз әндерін біз де өз тілімізде айтып жүрміз ғой, несі бар, ән тарала берсін деген ниетпен қарсылық білдірген жоқпын» дейді Диана. Бірақ, Ерке

қырғыздардың әнбаян түсіруіне қарсы болады. Тіпті, соттаспақ ниетінің бар екенін де байқатады. Бірақ, әннің толық авторлық құқы Диананың өзінде болғандықтан, әнбаян түсіруге де келісім береді. Диананың батасын алған айырқалпақты ағайын әнбаян түсіріп алады.

— Қарапайым ғана әнімнің өз тындарманын табатынына сенімді болдым. Оның үстіне Еркенің ән әлемінде аты шығып қалған болатын. Әнім жеңіл, ойнақы. Қазір ойлаймын, егер бұл әнімді өзім орындағанымда, дәл мұншалық танымал болмас та еді, — дейді Диана. — Жалпы, әннің идеясы — сүрбойдақ жігіттер мен отырып қалған бойжеткендердің ішкі назы болатын.

«Хит» әннен соң Қайрат Нұртастан, Мөлдір Әуелбековадан Дианаға тапсырыстар түсе бастайды. «Әзірге ол тапсырыстарды орындай қойған жоқпын. Себебі, мен композитор емеспін ғой. Реті келсе көрерміз дедім де қойдым. Тек Еркеге «kz. жігіт» деген екінші әнімді ұсындым» дейді Диана.

Жалпы, Диананың өзі де тәп-тәуір әнші. Естеріңізде болса, 2015 жылы «Қазақстан дауысы» вокалистер шоуында финалға дейін көтерілген болатын.

Міне, «хит» ондығынан түспей келе жатқан бір әннің тарихы осылай еді.

Бекжігіт СЕРДӘЛІ

ДИМАШТЫҢ ЛОНДОНДАҒЫ КОНЦЕРТІ АНШЛАГПЕН ӨТТІ

Қазақстан әншісінің өнерін тамашалауға әлемнің 45 елінен тындармандар қатысты. Шоу Ұлыбританиядағы Қазақстанның мәдени күндері аясында ұсынылды. «Шетелдегі жас таланттарды қолдау бағдарламасы он жылдан бері бар. Оны мемлекет қаржыландырып келеді. Осы бағдарламаның шеңберінде біз жас таланттарды халықаралық байқауларға қатысуға жібереміз. Үміткерлердің арасында тек классика және эстрадалық музыканың ғана емес, балет өнері мен актерлік шеберлік өнерінің өкілдері де бар», — делі ҚР Мәдениет

және спорт вице-министрі Ақтоты Раимқұлова. «Indigo at the O2» концерт залы көрермендерге лық толды. Концертке 45 елден фанаттар келді. Көпшіліктің алдына шығып өзінің сүйікті әндерін орындаған кезде, концерттің саған қалай әсер еткенін айтып жеткізу қиын. Бірақ бір ғана нәрсе айта аламын: мен өте қуаныштымын», — делі Димаш. Билеттерді сатудан түскен барлық қаржы Қазақстанның жас таланттарын беделді халықаралық конкурстар мен концерттерге қатысу үшін қолдауға бағытталады.

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

«Қазпошта» арқылы Жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент —
Редакторлар кеңесінің төрағасы —
Қазыбек ИСА

Бас редактор — Құлтөлеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары —
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары —
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
Жауапты хатшы — Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтқын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БИЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғалпай АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор —

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Асхат ТЕЗЕКБАЕВ

(8-701-499-27-80); (8-777-115-13-49)

Астанада:

Кәбей ЖЕТІБАЙ

(8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Куәлік №13976-Г (Алғашқы куәлік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ — 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефонно:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор —

Дастан ЕЛДЕС

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ508560000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ — материалдың жариялану ақысы төленген